

LETNIK XLII.

Ljubljana

LJUBLJANSKI
ZVON

LETO 1921

ŠTEV. 2

Vsebina februarskega zvezka:

1. Pavel Golia: Iz knjige „Pesmi o zlatolaskah“	65
2. Ivo Šorli: Zgodbe o nekaterih krščanskih čednostih in nečednostih. (<i>Dalje prihodnjič.</i>)	69
3. Janko Glaser: S Pohorja	76
4. Dr. Ivan Prijatelj: Duševni profili naših preporoditeljev. (<i>Dalje prihodnjič.</i>)	77
5. Alojzij Gradnik: O saj ne morem reči ti besede	90
6. Ivan Zorec: Njena pot. (<i>Dalje prihodnjič.</i>)	96
7. Dr. Ivan Lah: Prof. Ernest Denis. (<i>Konec prihodnjič.</i>)	97
8. Janko Samec: Na Krasu	102
9. Dr. K. D.: Sodobne misli o upodabljalni umetnosti	103
10. Alojzij Gradnik: Na Kalimegdanu	112
11. L. Kuhar: Borba. (<i>Dalje prihodnjič.</i>)	113
12. Književna poročila	118
<i>Miran Jarc: Fran Albrecht: Pesmi življenja. — J. A. G.: Slovenska narodna lirika. — Dr. A. Šerko: Robida Ivan: Psihične motnje na alkoholski podlagi. — Fr. Veber: Vladimir Dvornikovič: Wilhelm Wundt i njegovo značenje. — Josip Vidmar: L. N. Tolstoj: Otac Sergije.</i>	
13. Kronika	126
<i>M. P.: Slovenska Matica. — S.: Prva umetnostna razstava v Mariboru. — Naši prevodi.</i>	
14. Nove knjige	127

„Ljubljanski zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 180 K, za pol leta 90 K, za četrto leta 45 K, za Italijo po 60 lir na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 18 K.

Odgovorni urednik: Dr. Joža Glonar.

Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo. — Upravništvo se nahaja v Sodni ulici št. 6.

Last in založba „Tiskovne zadruga“, z. z. o. z. v Ljubljani.

Tiska Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani.

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO.

LETNIK XLI.

1921.

ŠTEVILKA 2.

PAVEL GOLIA:

IZ KNJIGE „PESMI O ZLATOLASKAH.“

Magdalene.

O polnoči, še pozneje
zapuščajo mračne domove
in grejo iskat...

Molčijo aleje,
skovikajo sove
in v temi pozdravi
zločinski jih svat,
da oskruni poslednje jim sanje,
ko jih pelje od tod
na brezradostno ženitovanje.
Usmili se jih, o Gospod!

Popreje, popreje,
pred leti, pred meseci, tedni
so bile nedolžne in čiste.
Naj se milotožno nasmeje
i njim — saj vsi smo nevredni —
Tvoja ljubezen, o Kriste!

Glej, vsak falot in vsak idijot
jih prezira in pljuva nanje.
Daj, vrni jim vero in sanje,
usmili se jih, o Gospod!

Ob zori blesteči
se vračajo trudne in blede
v temačni kvartir.
Le enkrat jih osreči,
v uho jim šepet
blagodejne besede,
ki jih niso še slišale
nikdar in nikjer!
I one so bile iz mater rojene
nedolžne in čiste.
Poišči v temačnih kvartirjih zgubljene
ovčice,
usmili se jih, o Kriste!

In skoro bo dan ...

Nad temno konturo gozdiča se svita.	sonnabulna/ stopinja in obstane
Kot dva zavaljena biriča ob cesti stojita	prestrašena sredi neznane pokrajine ...
dva košata kostanja, a cesta v modrikastih meglah izginja.	In skoro bo dan ... oddavnaj že pričakovan
Pa priroma, prisanja	od težke, pretežke slutnje najine.

Mračno mladoletje.

Po večernem nebu mesec šeta, po temotnih potih blodijo dekleta, plakajo ubožice, čakajo in hrepenijo, sanjajo o sreči, toda, že napregla je usoda svojo jadrno kočijo ... Njej ne ubežijo.	Po polnočnem nebu mesec dirja, sred močvirja je pognalo cvetje, sred močvirja se razlega petje ... Na jutranjem nebu mesec je ugasnil, neuspele, nevesele
---	---

rožice uboge
so ovele ...
In utihnilo je petje
in umrlo mladoletje.

Zapuščena.

Večerni zrak, ves blagovonjav od glicinij poljublja tvojih ustien mak in se dotika tvojih linij ...	resnbnost diha ti v obraz in s tabo se boji in sanja ... A zvon zvonil in v črne slutnje te zagrinja ... In njega od nikoder ni. On se te nič več ne spominja.
Večerni čas, nemiren od pričakovanja,	

Hči noči.

V blazinah svilenih vsa mlada
leži brez volje in brez želje:
upehala jo je naslada,
utrudilo jo je veselje.

A ko odbrenkal serenado
za oglom bo večer,
ko noč pozvala svojo mlado
in ljubljeno bo hčer,
se bo vzravnala z vitkim stasom,
se bo odzvala z zvonkim glasom
ter šla, da se ne vrne.

In zlate zvezde in srebrne
sijale bodo ji na grud,
le sla in smeh bo ves njen trud,
a k nam se nikdar več ne vrne.
Naš grenki plač ji bo odhodnica,
toda naš plač, ta je ne gane.
In v svoje rožne pajčolane
jo bo odela mati zvodnica.

In tam med cvetjem bo sedela
ter se ozirala okrog
in vsa bo v mesečini bela,
kot beli žamet njenih rok.

Naš plač glušel bo v daljni temi,
tam bomo s svojim strahom sami.
Nikdar ni bila dobra z nami,
zdaj bo prijazna z vsemi, vsemi...
Srce je njeno kot iz kamna;
toda odeta v rožnat prt
opojna vsa je in omamna
kot sok iz italijanskih trt.
In njena duša je kot krsta,
v njej plahe naše sanje spé,
a sama zdrava je in čvrsta
in ognji ji v očeh gore.

In tam med cvetjem v noč bo rastla,
kot prepovedan cvet naslade,
ko v naših srcih bo ugasla
poslednja iskra medle nade...

Od aster in od tej obdana,
 poljubljana od sape nočne,
 od nas bridko objokovana
 iztezala roke nemqčne
 iz žameta in žide
 bo proti vsakemu, ki mimo pride.
 In ustne, rdeče kakor črešnje
 ponujala bo blodnim
 v naročju matere pregrešne,
 smeja se solzam brezplodnim ...
 In razsipala bo mlade
 moči in sile z vsemi, vsemi,
 ko v daljni temi
 jo bomo čakali brez nade.

Nekoč pa bo pred njo obstal,
 po licu jo pobožal in po čelu,
 kot da ne vidi žlahtnobokega
 telesa, prišlec iz daljav,
 brat križanega na razpelu,
 poslanec neba rosnookega.
 Odpeljal jo bo iz blodnjaka,
 kot da prišel je le po njó;
 kraj njega drobnega koraka
 bo šla s povešeno glavo.
 In vse ji bo odpustil grehe,
 vsa čila bo in vsa brez zmot,
 ko bomo mi še brez utehe
 hodili svojo krivo pot
 med strahom in solzami ...

Razsvetli tudi nas, Gospod,
 da jo uzremo spet med nami!

*Ne vem, kaj bi rekel -
 kaj ti praviš, Peščen ?
 Fred Grichov
 mar, 9/3 921*

IVO ŠORLI:

ZGODBE O NEKATERIH KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH. (Dalje.)

Hudnik čuti, kako ga zapuščajo moči... Vsako četrto ure, vsake pol ure, vsako uro bolj... Da ni privezan, morda bi bil že omahnil.

Sicer pa je najbrže itak že življenje zaigral... Ampak potem je ta kriv — še na smrtno uro ga bo tožil in ga spravi gotovo na vislice!... Zakaj to je huje, nego če te razbojnik počaka in naglo ubije... Čakaj, zlodej, to še hočem doživeti, da te žandarji uklenjenega odpeljejo! Takoj jutri obračunava! Saj enkrat bo vendar konec tudi te proklete noči!

Dà, že se temina nekoliko vodeni... Že vidiš obris svoje roke pred seboj... In zdaj se je dvignil tudi Rinež. Vendar je prijazneje tako v dveh...

Hudniku je nekoliko odleglo. Zato skoraj že nestrpno pričakuje, kdaj ga bo oni začel spet grizti in klati. Toda ta sedi tam in niti pogleda ne sem... To je pa vendar od sile! Ali naj morda on začne?!

— Ti, boter, ali si se kaj dobro naspal? Zategne naposled s kislim nasmehom, čeprav sam čuti, da se mu šale prav nič ne podajo.

Toda oni molči in molči. Niti na dvoje debelih psokv po vrsti ne odgovori. Noče, pa je!

Že prav! Boš že videl, vrag!

In tako molčita in čakata. In pričakata dneva in pričakata celo stare ženske, obema neznane, ki stopi naenkrat iz gozda, kakor da hoče čez brv, pa se zdaj začudena ustavi.

— Ali se ne more čez? pravi.

Moža se spogledata. Res, zdaj ne pomaga nič — treba se je odločiti, sicer pojde škandal ne čez eno, ampak čez devet fará.

— Pomakniva sé no nazaj, vsak na svojo stran! Saj se potem lahko vrneva, meni tiho Rinež.

— Oh, saj jaz ne morem več! zastoka Hudnik. Čisto si me uničil, hudič!

— No, ti bom pa jaz pomagal, prigovarja Rinež. Če se ne moreš obrniti, se drsaj ritenski nazaj! Čakaj, da te bom držal.

— Ne, če hočeš na tvojo stran — nazaj ne grem! Če je tebe sram, mene ni!

— Pa ostani, prokleta trma! vzkipi Rinež. Ženska, po ti poti ni mogoče! Ta mož tu mi je zbolel sredi brvi, in ga ne morem spraviti ne naprej ne nazaj. Tecite no, vi, po ljudi, da pridejo pomagat! Pa vrvi naj ne pozabijo, ko se siromaku vedno huje blede.

— Kaj? Meni blede? kriči Hudnik. Ženska, poslušajte...

Toda ženska ne posluša več. S široko odprtimi očmi je strmela v čudna jahača, na Hudnikove prve besede pa ploskala z obema rokama, kriknila: «Jezus, Marija, znorel je! Ali pa oba» in že beži tja gor proti ljudem.

— Na, zdaj ga imaš zlodja — v pol ure bodo tri vasi tu! sikne Rinež in stisne pesti.

— Zaradi mene dvajset! odgovori s šibkim glasom Hudnik in se spet ušvigne pod silo svojega kašlja.

Oba pa poslušata in gledata, kdaj pridrve ljudje. No, res je, da ni enemu ni drugemu mnogo mar — Hudnik je že preveč zlomljen, Rinež pa ima svoj načrt.

In ko pridejo prvi ljudje, pa se tovariš ravno ljuto tepe s svojim kašljem, jim tudi vse lepo dopove in jih prosi, da bi mu pomagali spraviti siromaka na oni breg. No, Hudnik se besno otresa, daje znamenja, naj počakajo, da ga kašelji pusti, in potem daveč se kaže Rineža, češ, da je znorel ta in naj njega najprej spravijo na suho.

Možje ne vedo, kaj bi. S silo? Bolje počakati, da pridejo njuni ljudje. Naj potem napravijo, kakor mislijo — eden ali drugi je gotovo ob pamet...

A ko pritečeta Rineževa žena in Hudnikov sin, še ta bolj verjame Rinežu, ko je očetovo govorjenje preveč zmedeno in se mu bolezen že od daleč pozna. In hočeš nočeš mora Hudnik, ves že zvezan, na svoj breg... Tudi Rinež je skrbno pomagal, posebno vezati...

In ko je še izvedel, da je Tičarjevo tele že prodano, je uprav s sredi brvi zaklical Hudniku, ki so ga nesli tja gor v breg, kakor bi nesli kak hlod: «Z Bogom, boter, in kmalu se pozdravi!» potem

pa je hitel na ono stran, ker je komaj čakal, da si ureže doma najprej pošten kos gnjati in se poživi s požirkom žganega.

S Hudnikom pa je bilo tako, da je duhovnik še pravočasno prihital, zdravnik ni imel kaj več opraviti. *Ati je podobno predno Ja*

II.

Ako prvo poglavje te povestice sicer ni bilo kdove kako žalostno, a tudi veselo ne, kakor je pač večina stvari na tem božjem svetu, bo zdaj vse drugače, ko gremo na oni svet! In tudi naše revno pripovedovanje bo zdaj teklo vse drugače, ko mu ne bo treba ne čez psihološko utemeljevanje, ne čez druge takšne zapreke.

Najprej stopimo za rajnkim Hudnikom. In sicer ga spet vidimo tisti dan, ko mu je njegov angel varih ravno vzel dušo iz ust ter jo prinesel na ravnino pred nebeškimi dvori, postavivši jo tja, da napravi sama in peš tistih par korakov do nebeških vrat, kakor jih mora napraviti vsak zemljan, papež ali kralj, gospod ali kmet.

Hudnik kar ostrmi, koliko jih je teh dvorov in kakšnih že od zunaj — tako nepopisno lepih, da je najbolje, če se opisovanja še lotiš ne.

Le kolikor je za potrebo: v tistem nebeščanskem jeziku, ki ga razume zdaj tudi naš Hudnik, je nad vsakim teh ogromnih poslopij z zlatimi črkami zapisano: prvi, drugi, tretji oddelek, in tako dalje do desetega. In vsak oddelek ima vrata do stropa, največja pa oni posebni in nekoliko bolj naprej pomaknjeni v sredi, na katerem stoji napis: «Sodišče».

— Jejmene, tu bo, kar bo! spozna Hudnik in najrajši bi se obrnil, če bi vedel kam, čeprav v življenju, kakor smo videli, ni bil eden izmed onih, ki bi se obračali.

No, že ga opazi stražnik, čuvaj ali kar je ona lepa postava v bleščečem plašču tam pred temi vrati, ki mu miga bliže.

— Hvaljen! odgovori postava in vpraša: Odkod, prijatelj?

— S Tolminskega, pokorno javim, pravi Hudnik.

— O, s Tolminskega? se nasmehne nebeščan. No, kaj imaš na vesti? Primojduševal si se seveda, dregnil morda kdaj koga pod rebra, stal ponoči na kakih lestvah, dokler si bil še mlad, pa zlezl morebiti celo noter, a ni bilo nič hudega, kaj? Sicer pa imaš odvezo, ne? Kar tja tu na levo stopi in skozi tista vrata pojdi, ki imajo napis «deset». In dobro se imej!

— Pa — sodba? Kdaj bom klican na razpravo? si dovoli Hudnik, ki ga stvar vendar le preveč skrbi in misli, da ga hočejo le za danes tako odpraviti, kakor je pri kancelijski gospodi navada.

— Razprava? osupne nebeščan. Kake izraze ti ta pozna! Kaj si se morda pravdaril doli po svetú? Zakaj si se?

— Kramarijo sem imel... nekaj malega... se opravičuje Hudnik.

— Kramarijo? Oho! Hm, res da mnogo nisi mogel naslepariti s tistimi dvajsetimi kilami soli in desetimi sladkorji. Ampak stvar je zdaj vendar malo drugačna in ne morem prevzeti sam odgovornosti. Kar tu noter stopi za vsak slučaj — prva vrata na desno — in tistemu gospodu pri prvi mizi se javi!

Molčal bi bil! si očita Hudnik, a kajpak uboga. Preveč natančni tako niso videti...

Notri pa je že od sile lepo. Vrata pri vratih, in vse suho zlato. In iz suhega zlata z dijamantnim prstanom je roka, ki kaže po srebrnih stopnicah v prvo nadstropje, in je čitati pod njo: «Sveti Peter».

I, saj res! odobri Hudnik. Doli na svetu pa smo mislili, da že pri vratih stoji in vsako šemo kar sam pozdravi.

Toda za enkrat mu gredo še preveč lastne stvari po glavi in zato urno odpre prva vrata na desni. In glej, že je tam tisti gospod, pri katerem se naj javi. Ročno mu pove ime, priimek, kraj in poklic.

— Nič posebnega, meni gospod, ko najde. Kar v deseti oddelek pojdi!

In je vse razsojeno? se začudi Hudnik. Vse! Kaj misliš, da bodo še s Tolminci izgubljali čas, ko jim dajo že drugi opraviti, da ne vedo, kje jim glava stoji!

Toda, če mu je bilo že tu, kakor da le mora biti kaka pomota v računih, njemu na korist — ko stopi v deseti oddelek, kar né dvomi več. «Tristo...! Če sem jaz to zaslužil, naj me precej...!» vzklikne in komaj zatre, kar se tu gori več ne spodobi izreči.

Skratka: nepopisno lepo! Tista vrata tam zunaj so takorekoč samo vhod v ta brezkončni prostor; tu pa: palače, vrtovi, ceste, vode, jezera, pa spet palače, vrtovi, jezera, vode, ceste... In on, Hudnik, da naj kar izbere, kako in kam, pravi nadzornik, njemu doslej še po imenu neznan svetnik: ali palačo ali hišo, ali na hrib ali v dolino, ali pri cesti ali sredi vrtov?

Tam da bo, na vrtu, kjer je tako blizu do tega ljubeznivega potočka. «Prav!» prikima nadzornik, zamahne s palčico, i 1 že stoji tam hišica, tako nova in lepa, da se Hudniku kar milo stori. In kar milo mu je tudi, ko zagleda nebeščane, kako tihih in blaženih obrazov stopajo po belih potih in poslušajo muziko in petje angelčkov božjih, ki so jih prepolne vse veje...

No, kar se tiče te muzike in petja tudi Hudnik ne more tajiti, da ni lepo, čeprav je slišal že tolminske veterane. Samo... kako bi rekel?... pol ure poslušaj, pa ti je nekako dovolj... Bo pač tako: vse življenje si bil vajen, da si imel kaj v rokah, tu pa naenkrat nič in nič...

Ne da bi si upal priznati, ga obide nekak dolgčas... In nehote jo zavije nazaj proti svoji hišici. Tu sede kraj potoka in opazuje ribice, kako se pode po njem. «Kako bi bilo šele domače, če bi se ob vodici še kak mlinček vrtel — tu gori-le za tem ovinkom, na primer!» se mu kar samo izvije iz prsi. A glej — komaj izgovori, že se vrti mlinček, in prav tam, kjer je bil rekel.

«Oho! Tako je torej pri vas!» veselo ostrmi. «Potem prosim pa kar še malo brvi čez potok, nekako takšne, kakor je bila ona v grapi, ki sem si na njej tisto zadnjo svojo noč menda nebesa zaslužil, ker drugače res ne vem, kdaj bi si jih bil... No, pa tudi brez tega je bila pravzaprav le čez vse lepa tista noč... Mej dun! če veš, da tudi še komu drugemu prede prav tako žaltava, kakor tebi samemu — — —!»

In tako se zamisli nazaj v tiste spomine, ki pa so seveda samo še šegavi in brez vse človeške hudobije, da še opazi ne, kako že leži čez vodico zahtevani hlod...

«I, zdaj bi bilo treba pa še samo Rineža!» se Hudnik, videč ta novi čudež, glasno zasmije. In ali verjamate ali ne: komaj Hudnik to izgovori — že prihaja sem po cesti od vrat v deseti oddelek sam boter Rinež.

— Ali si ali nisi? ostrmi Hudnik in mu naglo stopi naproti, prožeč mu desnico v pozdrav; zakaj vse sovraštvo je bilo s telesom vred ostalo doli na svetu.

— Sem! pravi Rinež in mu vrne pozdrav.

— Pa tako naglo za menoj! se začudi Hudnik še bolj.

— Kako naglo? Tri leta je že, kar so te nesli.

— Tri leta? Meni se zdi, da še tri ure ni! I, če pojde tako hitro čas, bo še večnosti kmalu konec. Pa je škoda, ker je drugače čisto

prijetno tu, veš... Samo... hm, malo nerodno je včasih, ko ne veš, kam bi s časom... Prav je, da si prišel še ti. Pravzaprav sem ravno mislil nate, in kako je bilo na brvi... Kaj ne, da pravzaprav navzlic vsemu čisto lepo?... Ali hočeš, da se greva tudi tu?... Naenkrat bo čas v kraju!

— Kaj, da se greva? —

— I, brv! Ali je ne vidiš? Ali ni prav tista? — Novi sonebeščan malo osupne.

— Pa kaj porečejo?

Naj rečejo, kar hočejo! Pa kaj bi mogli reči? Vsak po svoje! Midva jim tudi ne bova oporekala, če hočejo angelce poslušati...

— Pa dajva se no — ti moraš bolje vedeti, kaj se tu gori spodobi ali ne spodobi... privoli po kratkem pomisleku Rinež. Kje boš ti?

— Na tem koncu. Ko pride nadzornik, mu reci, da ti napravi hišico na onem bregu. Prav?

— Je.

In Rinež gre naprej, se ustavi na sredi in hoče sestiti na brv.

— Ne, čakaj! meni rajnki Hudnik. «Dva stolička na eno nogo prosim, s svedom spodaj!» naroči v zrak.

— Zakaj? vpraša rajnki Rinež.

— Boš že videl.

In že se spustita dva taka stolička pred njiju. In Hudnik takoj navrta svojega v brv; ravno tako stori Rinež s svojim.

— Pametno! pritrdi.

— Zakaj ne bi, če imaš in nič ne stane? «Še naslonjalo zadaj, prosim!» ukaže zopet Hudnik.

In se zgodi.

Toda ravno zdajci pride mimo nadzornik in se očitno začuden ustavi.

— Zakaj to? pravi.

— Sva že doli na svetu, pojasni Hudnik. Tisto noč, ko sem se jaz prehladil, sva prečepela vso tako. On se ni hotel umakniti, jaz tudi ne, pa je prišlo, kakor je prišlo, hvala Bogu!

— Toda tu ne bosta! To so ostanki človeških strasti! ugovarja nadzornik.

— Ko se pa prav nič več ne sovraživa!

— Že verjamem. Toda ali bi se ti umaknil sosedu, če bi ta hotel sem čez?

— Tisto pa ne! Saj bi se on meni tudi ne!

— Pa res, da bi se ne! potrdi Rinež.

— Torej potem to ne gre! odloči nadzornik. Alo, spravita se! Ta bi bila lepa in — nova!

Nasprotnika, zdaj zaveznika, se pogledata in se z očmi domenita, da se ne vdasta, pa naj pride, kar hoče. Sedita in sta se zagledala nekam v zrak.

— Bo ali ne bo? se razhudi svetnik.

Nasprotnika-zaveznika molčita.

— Nezaslišano! Čakajta, no!

In že hiti skozi stranska vrata, da vihra svilena halja daleč za njim.

— Ali si magari za vice, če bo treba? vpraša Hudnik.

— Magari za pekel! Pa naj pride sam sveti Peter!

In pride res sam sveti Peter, tako lep star gospod — še pleši bi se nikoli ne nadivil — da bi bila možakarja kar na brvi pokleknila, če bi ne bilo, da takoj vidi, koliko bo opravil.

Ali glej — toliki svetec božji ju komaj zagleda, ko se že iz vsega srca zasmee, da mu solze zalivajo preljubeznive oči.

— In da bosta na vekomaj tako čepela, Tolminca? se mu naposled posreči iz smeha.

Izmed trdovratnikov, čisto zbeganih, da sta samo za veselje, kamoli za nevoljo in spotiko, skoro že ponižno odgovori Hudnik:

— Bi, če ne bo zamere...

— Kaka zamera bi bila! meni dobrohotni presvetnik. Saj nista nikomur na poti! Kar pusti ju, se obrne k nadzorniku. Naposled: kaj je nebesom namen? Da doseže tu rajnki čim največjo srečo! No, in če ju ta dva najmeta na tem drogu...

In se že spet smeje in stopa počasi tja dol proti izhodu.

Toda reč je zbudila velikansko pozornost. Od vseh strani prihajajo cele procesije, da vidijo čudna tovariša, in še nikoli toliko smeha po teh prebelih potih. Kdo bi si bil prej le izmislil, da bi jo tu gori takšno začel, kakor da ima še hlače na sebi in pipo v ustih!

Dà, celo vrata iz devetega oddelka sem se že odpirajo...

Je namreč v nebesih tako, da nebeščan iz nižjega razreda sicer ne sme v višji na poset — odredba, ki se razume sama po sebi —

pač pa sme stopiti višji do nižjega; no, tudi to občestvo je omejeno le na dva in dva najbližja razreda, vendar ni, da bi se stanovalci prvih razredov — sami odlični svetniki — mešali med kakšne Hudnike in Rineže, ki sta se komaj nekako ujela tu gori...

Ravno iz te uredbe pa se razvije spletkica, ki je za naša junaka takega pomena...

(Dalje prihodnjič.)

Ali se podobno zgleda?

JANKO GLASER:

S POHORJA.

1.

Celi že dan iz megle jesenske se slini,
 pust in zaspan se razlezel je dež po planini:
 kot da poveznjen siv je dežnik preko vsega,
 ves že premočen, da tenko curlja skozi njega.
 Že je povabila spat svoje veje smreka;
 videti ni na cesti ne voza ne človeka.
 Dekla le švignila molzt je preko dvorišča,
 ko sem medpotoma šel mimo kmetskega bivališča.
 Težek je vonj, ki na zemljo pada od mokrega dima:
 v hišo vabi popotnika, predno pride zima.

2.

Sredi posekane planje zapuščeno, črno kopišče,
 poleg drvarska bajta iz smrekove skorje rjave;
 prazna samuje tu, v burji le včasih poišče
 še jo lovec, ki ploha zajame ga sredi goščave...
 A že iz črne, silne zemlje poganjajo, glej, mlade trave;
 v solncu je razživelno razdrto se mravljišče —
 Megla v dišeče planinsko jutro iz zemlje vlažne se kuha:
 mladje vabi iz tal, polna smolenega smrekovega duha.

In merilo?
 9/392

Dr. IVAN PRIJATELJ:

DUŠEVNI PROFILI NAŠIH PREPORODITELJEV. (Dalje.)

V prvem in drugem desetletju novega stoletja, v takozvanih desetletjih prostovoljnih pridigarjev, je mogočno naraščalo katoliško versko gibanje, spontano kipeče iz src in veselo vabeče duhove. Takrat se je tega notranjega gibanja polastila takšna vnanja naprava, kakor je država, in zgodilo se je ž njim, kakor z enako duševnim, dasi temu nasprotnim gibanjem koncem prejšnjega stoletja. Prav tako kakor sedaj verski čut je rajala takrat osvobodjena misel prosvetljenosti. Pa je prišla država v osebi Jožefa II. in jo je uklenila — njo brezbrežnico in nesmrtnico! — v ozke, praktične, efemerne ojnice državnih potreb ter jo s tem korenito kompromitirala. Isto je sedaj naredila Frančeva vlada s prav tako nesmrtnim in večnim verskim čuvstvom. Iž njegove nebeške obleke si je skrojila in sešila policijski plašč. In takoj je potihnil še nedavni veseli klic: «Nazaj h katolicizmu!» — Dne 20. novembra 1815. je bila podpisana alijanca, ki se je imenovala «sveta»: čisto navadni posvetni interesni dogovor vladarjev, obenem pa enoglasna veroizpoved raznovernih državnikov, praktičen pakt, zavit v tako sentimentalno obliko, kakor je dotlej Evropa v takih aktih še ni videla. Religija, ki je bila že malone dve desetletji prostovoljno tu, se je sedaj uradno predpisovala in dekretirala. S tem se je storil nad njo, kakor nekdanj nad prosvetljeno mislijo, zločin kompromitacije. Na mah je izginilo hrepenenje po nji. Seveda so k temu pripomogli tudi še drugi, stranski vzroki. Groza francoske revolucije, hčerke osvobodjene misli, se je razprševala in iž nje so se začele prikazovati konture pravih in velikih demokratskih idej tega orjaškega pokreta. Avstrijski državniški pomočnik Friedrich von Gentz, ki je kot malokdo sodoživljal vse peripetije teh časov, je tipična slika preobrata dobe, ki je nastopala. Mož, kateri je l. 1804. še mislil, da ga «potek velikih zmešnjav» privaja k «nepričakovanemu rezultatu», namreč v varno krilo katoliške cerkve, je po srečno izvršenem dunajskem kongresu, deset let pozneje, postal zopet

hladni, gladki svetovnjak, ki se je v prostih urah začel baviti celo z eksaktno znanostjo, namreč botaniko. Sedaj se je glasila njegova izpoved tako-le: «Ti predmeti, bavi se ž njimi, kakor hočeš, so bolj sorodni z zemljo, nego z nebese.» Njegov najboljši prijatelj, izpreobrnjenec Adam Müller, ga l. 1817. zastonj pregovarja, češ, kako more živeti, «že trideset let brez Boga, t. j. brez prave molitve, brez zakramentov, brez obhajila, brez živega občestva tolažbe». Gentz mu odgovarja: «Res je, da je bil neki čas, ko sem bil bližje, nego sem danes, idejam in čuvstvom, o katerih vi želite, da naj bi vladale nad menoj. Ali naj vam z ozirom na tisti čas povem vso resnico? Evo je: nedostajalo mi je takrat, kakor nimam tudi sedaj osnovnega prapogoja za pravi sprejem vašega nauka, zmožnosti vere v to, proti čemur se ustavlja moj razum.»²⁰ Tu imamo zopet razum, in sicer kot samoodločujoč faktor v glavi moža, ki je sam sodeloval pri državnem aktu, omejujočem vlado istega razuma pri podložnikih s pomočjo predpisov neke oficialne religije. Kako se visoki državniški razum sedaj, ko je zopet na konju, zase brani vsakih, zlasti tudi religioznih vezi in spon, za svoje podložnike pa kuje vsakovrstne okove z religioznimi povezami, vidimo iz pisma istega Metternichovega šepetavca, Gentza, ki piše l. 1819. prijatelju Adamu Müllerju: «Vse je izgubljeno, ako se zopet ne vzpostavi religija ... Nikdar pa se ne vzpostavi religija kot vera, ako se ne vzpostavi poprej kot državni zakon.»

Po veliki francoski revoluciji, ki je tako mogočno dvignila glas za človeške pravice, po navdušenih osvoboditeljskih protinapoleonovskih vojnah, v katerih so se začele narodnosti zavedati sebe, po splošni evropski razgibanosti, ko je v najoddaljenejših krajih, n. pr. na Španskem, v južni Italiji, v Varšavi, kakor svetla raketa eksplodiralo geslo: «ustava!» — je izdala «sveta alijanca» staro škrbasto protigeslo: «status quo ante!» Narodi naj ne mislijo, naj se ne mešajo v državne posle, ampak naj lepo delajo in molijo, so rekli ovlasuljeni državniki, ki niso sami molili in so delali — po svoje lepo po starem. Pričela se je doba kongresov, mrzlično in krčevito zaposlena ob eni sami ideji: kako bi zgnala vznemirjene ovčice zopet v prejšnje staje. To politiko so izpregledale razumnejše glave že za časa dunajskega kongresa, a tudi kovači duševnih spon niso bili povsem sigurni v svojem početju. Dne 31. decembra 1814. je pisal Görres v listu «Rheinisches Museum»: «Vni-

²⁰ E. Guglia, Relig. Leben in Wien. I. c.

čujoče čuvstvo nestalnosti dela, ki ga grade, jih spremlja pri vsem njihovem dejanju in nehanju, in zato se tudi ne ustvarja stavba, ki bi držala.» A dne 20. januarja 1815., ko je bila že Avstrija prevzela «sveto» vodstvo, se je vpraševal isti Nемеc v istem listu: «Kdo nam je porok zoper nazadnjaške tendence, ki jih je Avstrija očitovala od nekdaj?» In vsem kongresnim silam je zaklical naslednji proroški «mene tekel»: «Nikar ne stavite in ravnajte magnetnice v magnetiski meridian... vse vaše mogočne oblasti ni dovolj, da bi v najmanjši igli uravnala tečaje ter izprevrгла njeno privlačnost in odbojnost.»²¹

In v resnici: kakor da bi bili magnetizirani od nevidnega svetovnega fluida, so se odvrnili duhovi vse izobražene Evrope stran od starega reda. Sicer se je zdelo, da je bil duh francoske revolucije premagan v Napoleonu, a istočasno je silil mogočno na dan pri drugih ventilih. «Pravica osebnosti», «narodnost», «konstitucija» so se imenovali švigajoči zublji, katerih ognjišča so bila zlasti srca mladine. Zastonj je dušil Metternichov mrtvaški prt njihov plamene. Nemško burševstvo je živelo takrat svojo najznamenitejšo zgodovino, da, moglo bi se o njem naravnost reči, da je delalo zgodovino. Takrat so se državniki «alijance» sešli na kongres v Cahe, ki so ga zaključili 15. novembra 1818. z zaupanjem, da so vrgli senco na solnčne žarke mladih liberalnih idej. Ti zaključki so povzročili usodno razdraženost med mladino, ki jim je odgovorila z znanima atentatoma Sanda in Löninga. Spričo vseh teh in takih obžalovanja vrednih izbruhov nezadovoljnosti in razdraženosti visoki državniki niso mislili na nič drugega, nego na to, kako bi jih udušili s še strožjimi omejitvami. Dne 7. septembra 1819. se je otvoril Frankfurtski zvezni zbor, ki je uzakonil takozvane karlovovarske zaključke, obsegajoče posebno ostre utesnitve tiskovne svobode. Celo pokorna avstrijska ljudstva so začela mrmati in si šepetati o revoluciji, ki je bila izbruhnila na Španskem, Portugalskem, v južni Italiji in na Grškem. Metternich je postal nemiren in je sklical v novembru 1819. na Dunaj nov kongres, da še tesneje nategne narodom verige. Za edino zdravilno sredstvo je proglasil geslo: Proč z vsemi novotarijami, vse naj ostane pri blagih starih navadah! Tako se je za silo krpal današnji dan, kako naj se iz te krparije razvije solidna in trdna bodočnost, na to niti

²¹ W. Menzel, Reise nach Oesterreich im Sommer 1831. Stuttgart, 1832., str. 56—57.

X. Sila se danes na dan - Napoleon T. 1815

misli ni.²² Dunajski kongres je l. 1820. izdelal takozvane «Wiener Schluss-Akte» kot dopolnilo k podobnim protokolom iz Karlovih varov. S takimi in enakimi «akti» in komentarji je Metternich menil, da bo «panal» zle duhove, brodeče ne samo v posameznih glavah, ampak že v celih ljudstvih. A gibanje je naraščalo. Zlasti pokret italijanskih karbonarijev, kličečih po ustavi, Metternichu ni dajal spati. Ti zarotniki so si bili v Neapolju izvojevali že pravi pravcati parlament. To je bil nevaren zarodek. Metternich je sklical 1820. nov kongres v Opavo, na katerem se je sklenilo sklicati za prihodnje leto kongres v Ljubljano in nanj povabiti kralja obeh Sicilij, da se mu dá nekoliko neupogljivejša hrbtenica v občevarju ž njegovim ustavohlepnim ljudstvom, ki ogroža mir avstrijskih birokratov v zgornji Italiji.

Od januarja do srede maja 1821. je dajala naša Ljubljana sredi svojih tesnih zidov stanovanje celi armadi najvišjih dostojanstvenikov in državnikov, približno tisoč visokorodnim aristokratom vseh aliiranih držav, trudečim se zaustaviti kolo časa. Prišlo je Njegovo Veličanstvo, najvišji gospod Avstrije Franc I. sam s cesarico Karolino in mnogimi nadvojvodi, pripeljal se je ruski car, nekdanj tako romantično-svobodoljubni zaščitnik pravoslavni Grkov, v katerega humansko idealnost je takrat verjel še sam Puškin; Aleksandra je spremljalo kakih sto ruskih plemenitašev; javil se je knez modenski. Druge zvezne države so poslale svoje ambasaderje. Dne 8. januarja je došel v Ljubljano končno tudi Fernando, kralj obeh Sicilij. Privolil je v vse, kar so mu predpisali visoki zaščitniki. V Neapolju se je odpravil parlament in vzpostavil zopet absolutizem. Na zvit način je ukanil Metternich carja vseh Rusov s tem, da ga je najprej pridobil za načelo, obsojajoče vse novotarije, naperjene zoper absolutno državno oblast. Ko je ruski samodržec enkrat podpisal to načelo, je prišel Metternich nekoč v njegovo ljubljansko stanovanje in ga s pretkanimi umetnijami preveril, da sedaj dosledno tudi ne sme več ščititi Grkov, ki so se bili baš takrat uprli turškemu nasilstvu. Evropskim zastopnikom pa je zvitorepi avstrijski kancler šepetal na ušesa, da se bojuje za neodvisnost Evrope zoper pretečo pravoslavno-slovansko univerzalno monarhijo.²³ Že dne 25. januarja je mogel knez Metternich z veliko

²² Oesterreich unter der Regierung Franz I. und der Staatsverwaltung des Fürsten Metternich. Stuttgart, 1836.—1841., zv. II., str. 77.

²³ Ibid. II., str. 155.

zadovoljnostjo beležiti v svoj dnevnik: «Končali smo, diplomatska bitka je dobljena, zdravi človeški razum je zmagal.»²⁴ S svečanimi cerkvenimi slovesnostmi, z zvonjenjem in maševanjem, s plesi in razsvetljavami, z gledališkimi predstavami, koncerti in dinjeji ter promenadami je praznovala visoka družba v Ljubljani oni 24. marec, ko so avstrijske čete po kratki borbi slovesno vkorakale v Neapolj.

78 Dvajseta leta, na katera se je ljubljanski kongres takoj na početku zavalil kakor težka grobna plošča, pomenjajo v avstrijskem duševnem življenju popoln preobrat. Dočim se je v prejšnjih dveh desetletjih novega stoletja vse z veseljem in hrepenenjem oklepalo vere, se sedaj vera uvaja in predpisuje odzgoraj, skoro bi se moglo reči uradno. Dvorni župnik Frint strogo pazi, da se religiozni predpisi vrše v življenju državljanov, izkuša torej cerkveni duh uvajati navzdol, dočim se navzgor ne briga veliko za to, da bi se cerkev oprostila od jožefinskega jerobstva in spravila z Rimom. Pomaga mu pri tem poslu policijski predsednik Sedlnitzky, čigar detektivi in zaupniki obenem nadzorujejo Frinta in njegove duhovnike. V učne zavode uvaja ta novi pobožni jožefinizem študijski direktor Stifft. Glavni akterji verskega udejstvovanja postanejo redemptoristi ali liguorijanci, ki se pa po smrti Hoffbauerjevi toliko izpremene, da delujejo (po poročilu Schnellerjevem) «mistično s pomočjo temnega čuvstva in slutnje, pietistično z notranjo pobožnostjo, asketično z vnanjimi znaki ponižnosti in misionarsko v že dobro katoliškem cesarstvu».²⁵ Na podlagi redemptoristov, prostoljudskih misionarjev, zidajo dalje učeni jezuiti. Že nad trideset let odpravljeni, starodavni cerkveni pomp se zopet uvaja pri procesijah in na božjih potih, nadškofa dunajskega smejo pri slovesnih obhodih nositi zopet v zlatih nosilih. Posti se poostrujejo, in gostilničarjem se prepove pri eni in isti mizi servirati postne in mesne jedi.²⁶ S posebno pazljivim očesom zasledujejo ti pobožni birokrati znanost in znanstvenike, izmed katerih mora marsikateri

²⁴ Peter v. Radics, Metternich und Gentz auf dem Laibacher Congresse, Argo, 1892., str. 90.

²⁵ Schneller, Oesterreichs Einfluss auf Deutschland und Europa, II., str. 395. Torej ne samo jožefinci in janzenisti, marveč tudi redemptoristi postajajo v dvajsetih letih mrkejši!

²⁶ E. Guglia, l. c.

iz dežele.²⁷ S še večjo strogostjo pa se gleda, da se učni in vzgojevalni zavodi preskrbe s tem uradnim krščanstvom kot z nekakim serumom, ki naj državljanke že v nežni mladosti imunizira zoper kugo sodobnih svobodnih stremeljenj. Vzgoja in pouk se polagata najrajši v roke duhovnikom, menihom in romantičnim konvertitom.

Eno takratnih vzgojevalnic si lahko ogledamo od bližje, namreč Klinkowströmov penzionat v dunajski Florijanijevi ulici št. 96. Idejo za ustanovitev tega zavoda sta dala p. Hoffbauer in Adam Müller²⁸ l. 1811. na Dunaj priseljenemu inozemskemu slikarju, protestantu Friedrichu Augustu Klinkowströmu, ki je takoj po svojem prihodu stopil v Metternichovo službo. Kako je Metternich skrbel, da dobe njegove kreature dotirana mesta, prikladna ali neprikladna svoji strokovni izobrazbi, se razvidi iz Klinkowströmovega pisma z dne 12. oktobra 1812.: «Grof Metternich bi me bil že nastavil pri akademiji upodabljaajočih umetnosti, pa ni bilo nobenega praznega mesta ... Ustanovi pa se tu vzgajališče za višje plemstvo, na katerem dobim mesto kot ... predstojnik ... Dadó mi okrog 1200 tolarjev in prosto stanovanje.»²⁹ Klinkowströma sprejme dne 13. septembra 1814. p. Hoffbauer v katoličanstvo; za priči sta mu Josef Anton Pilat in Friedrich von Schlegel, «moža po znanosti in ugledu enako slavna», se pristavlja v prestopnem atestatu. O ustanavljanju vzgajališča, ki ga je imel voditi ta izpreobrnjeni holandski slikar, poroča njegov sin: «Krščanstvo v njega vsezdružujoči in vseproniciujoči moči se je vzelo zavodu za vodilo. Vsled prizadevanja Adama Müllerja, da bi se penzionat čim prej otvoril, «so

²⁷ Povodom Weintridtove afere toži stari abbé Dobrovský Kopitarju v pismu z dne 30. januarja 1820.: «Ali so res odstavili Weintridta? Kam pa to naposled privede? Zdi se, da se približujejo kuriji. O Josephi tempora! Kaj takega se ne sme reči in tudi pisati ne.» (Jagić, Istočniki, I., str. 450.) — Weintridt je bil profesor verstva na dunajski univerzi, dober govornik, entuziast umetnosti, ki se je v svojih predavanjih v oduševljenosti za lepoto včasih oddaljeval od katol. dogem. Vodil je pogosto svoje učence (Bauernfelda, Mor. Schwinda, Rauscherja) na kmete ter jih ob narodi v nemal za poezijo in umetnost. Povsod svoj nos vtikajoči predmarčni špioni so ga ovadili, češ, da vodi dijake v krčme in ž njimi popeva razposajene pesmi. L. 1819. ovaden, je prišel 1820. po aferi praškega filozofa duhovnika Bolzana tudi sam v preiskavo. Odstavljen od službe, je še nekaj časa živel na Dunaju, zbirajoč okrog sebe tedanjo najboljšo mladino (skladatelja Schuberta, grofa Lanckoroškega, poznejšega ministra Stadiona). Nazadnje je postal dekan v vinorodnem Retzu, kjer je tudi umrl. (Wurzbach, Biogr. Lexicon, LIV, str. 63.)

²⁸ Wurzbach, o. c., IX., str. 156; XII., str. 104.

²⁹ Alphons von Klinkowström, o. c. str. 129.

se vršile vse priprave pod pokroviteljstvom nadvojvode Maksa de Este z velikimi stroški». Kljub temu se je mogel otvoriti zavod šele l. 1818. — O učnih metodah in duhu, vladajočem v tem vzgajališču, nam pripoveduje ravnatelj sin naslednje: «Neprestano nadzorstvo nad gojenci je vršilo šest instruktorjev, po navadi visokošolcev višjih fakultet... Dva instruktorja (eden pri večjih, drugi pri malih) sta imela vsak dan nadzorstvo. Tako je torej zadela ta služba slednjega instruktora samo dvakrat na teden in pa še vsako tretjo nedeljo. Ponoči je bilo vseh šest tako porazdeljenih v spalnicah, da je mogel seči njihov pogled povsod po prostorih, osvetljenih s svetilkami. Med 11. in 12. uro je imel sam Klinkowström svoj inspekcijski obhod skozi vse hišne prostore. Učiteljsko osebje je izpopolnjevalo 18 na zavodu nastavljenih učiteljev, po navadi tudi vseučilišnikov. Gojenci so smeli pod nadzorstvom obiskovati pač javne izložbe kakor panorame, menezarije, cirkuse in podobno, dočim jim je bil obisk gledališča strogo prepovedan. «Klinkowström behielt sich auch, auf den Ausspruch der heil. Schrift gestützt: Wer die Ruthe spart etc., ausdrücklich das Recht der körperlichen Züchtigung bei den Eltern vor... Nach erlittener Züchtigung musste stets der Delinquent niederknien und ein kurzes Gebet verrichten, um Gott für die Beleidigung um Verzeihung zu bitten und für die heilsame Bestrafung zu danken.»³⁰

S to svojo pedagogiko je dosegal Klinkowström ravno nasprotno od tega, kar je nameraval. Kot tipično in za vso nadarjenejšo mladino, vzgajajočo se v tem in podobnih zavodih, značilno prikazen naj navedem slučaj grofa Antona Aleksandra Auersperga (Anastazija Grüna), gojenca tega zavoda. Ta je vstopil v jeseni 1819. v Klinkowströmov institut. Iz pisma,³¹ ki jih je pisal ravnatelj materi mladega grofiča na Turen pri Krškem, se dá približno sklepati na vzgojeslovne metode njegove. V teh pisnih govori pobožni slikar-vzgojitelj mnogo o prstu božjem in o tem, kako se sam osebno trudi pregnati mlademu grofiču iz glave razne slabe lastnosti, kakor ponos, jeznoritost in slabost za lepi spol. Svoja pisma sklepa z željo: «Naj bi mi Bog še nadalje podelil svojo milost!» V splošno označbo se mora reči, da se je omejevala vzgoja v tem zavodu «na jako hvalevredno telesno odgojo in na verske vaje», kakor pravi Frankl v svojem zapuščinskem članku. V duševnem

³⁰ Ibid. str. 313 in 332.

³¹ V izpiskih priobčila iz zapuščine Frankla pod naslovom: «Anastazius Grüns Jugend» Neue Freie Presse, 1896, št. 11.334.

oziru pa se je vsaj nadarjenejša mladina postavljala svojemu ravnatelju in tendencam njegove struje odločno po robu. Posebno z mladim Auerspergom so imeli prave križe in težave. Z božje poti v Marijino Celje, ki jo je napravil Klinkowström s starejšimi učenci, se je povrnil mladi kranjski grof «s trajnim gnusom» (nachwirkend angeekelt), kakor poroča ravnatelj materi. Duhovnike začne Auersperg naravnost mrziti, vsled česar ga očem strogo graja v pismih: «Gospod Klinkowström se pritožuje, da javno kažeš za takega dečka, kakor si ti, smešno nespoštovanje do duhovskega stanu in se pri tem sklicuješ na primer svojih staršev, da se vrhutega nečeš pokoravati verskim vajam.» Naposled mu grozi z duhovskim konviktom, kjer se bo ravnalo ž njim kot z mladičem, ki neče prav storiti (wird als ein Uebelgerathener behandelt). Da take metode in pretnje grofiču niso priljubile vere in njenih služabnikov, se razvidi že iz tega, da se nahaja v njegovi beležnici iz tega časa med karikaturami tudi komična podoba duhovnika, kateremu sapa odnaša klobuk in cerkveno puščico.

Evropska mladina, vzgajajoča se v takih in podobnih zavodih tedanjega, od zgoraj diktiranega vzgojeslovja, rastoča v ozračju onodobnega na zunaj «svetega», na znotraj pa zelo «nesvetega» pokroviteljstva, ta mladina je našla svoj najvišji izraz in svojega ženijalnega glasnika v Byronu, brezdvomno največjem liriku 19. stoletja. Ali takšnega, kakršen je bil na dnu svojega velikega srca ta veliki pevec svobode v času največje nesvobode kot «glas vpjočega v puščavi, kot junak, ki se je postavil po robu vsej sveti alijanci in se šel borit za to svoje prepričanje» med mali grški narod, kjer mu je v neznatnih Missolongah zavratno zastavila smrt njegovo pogumno pot, takšnega so mogli pojmovati le najboljši duhovi podraščajoče mladine. Byron se je v vseh evropskih deželah in v vseh narodih mnogo posnemal, a po večini se je kopirala njegova plemenita užaljenost in zagrenjenost v potvorjeni obliki nekega kujajočega se «spleena», v podobi nekega vase zamaknjene, obupnoindividualnega estetizma. Tudi eden največjih njegovih učencev, Puškin, je nekaj časa posnemal zgolj njegove vnanje alure. A že zelo zgodaj, ko je uvidel, kam plove kongresno jerobstvo, ko je spoznal, da omahuje njegov ljubljenec car Aleksander v Metternichovo naročje, je z žgočo ironijo zaklical, da «ne bo več sejal v suženjske brazde živih semen», češ: «pasite se mirni narodi; poziv časti vas ne zbudi! Čemu čredam darovi svobode? Črede se morajo klati ali striči; dediščina njihova iz roda v

rod je jarem s kraguljčki in bič.» A tri leta pozneje je že v mirno-veličastnem poklonu doumel vso velikost Byrona, pišoč Źukovskemu: «Byron ni bil samo mojster umstvene poezije, ampak jo je tudi udejstvil v praktični poeziji. Napoleon na skali sv. Helene in Byron v Missolongi, evo dveh poetičnih svetilnikov, razsvetljujočih našo globoko noč.» Kljub takim globokim spoznanjem in pri-poznanjem v privatnih pismih je ruska romantika še cela desetletja trgala samo Byronov kraljevski poetični plašč in iŹ njega šivala svoja oblačilca. Priti je moral veliki publicist Bjelinskij, ki je l. 1843. zaklical ruskemu romantizmu: «Ti si proglašil Byrona za pevca obupa in egoizma, za blodni komet, ozarjajoč svet s krvavo zarjo ... Dobričina! Jaz ti povem, da ga nisi razumel, tega Byrona, nisi razumel ne njegovega ideala, ne njegovega patosa, ne njegovega genija, ne njegovih krvavih solz, ne njegovega brezupnega in ponosnega, na samega sebe oprtega obupa, ne njegove duše, tako nežne, krotke in ljubeče, kolikor mogočne, neupogljive in
 86 velike! Byron — to je bil Prometej našega stoletja, prikovan na skalo, razkljuvan od kraguljev; mogočni genij, ki je k svoji nesreči pogledal naprej in ne videč v somračni daljavi obljubljene zemlje bodočnosti, je proklet sedanost in ji napovedal sovraštvo, nespravljivo in večno; noseč v svojih prsih trpljenja milijonov, je ljubil človeštvo in preziral in soyražil ljudi, med katerimi se je videl osamljenega in zavrženega s svojo ponosno borbo, s svojo nesmrtno boleštjo. Ne komet, blodeč in brezličn, je bil on, ampak novi duh, boreč se za človeštvo z ognjenoperjaničasto čelado na glavi, s plamenečim mečem v roki, z Źezlom bodoče zmage, bliŹnjega zmagoslavja.»³²

V Avstriji je vzbudil Byronov silni, po svobodi koprneči duh krepke odklike zlasti pri Poljaki in Čehih. A že kmalu je v teh narodov državnorazvaljeni in podrti narodni kočii to občečloveško skrb, iščočo strehe, odrinila od ognjišča druga, bliŹja skrb, kako bi na bornem ognjišču ne ugasnil zadnji plamenček narodne duševnosti. Potrebnejše je bilo peti pesmico, harmonizirano po odlomkih tradicionalne narodne popevke.

Kako pa je duševno Źiveloo gospodujoče pleme, avstrijsko nemštvo, v teh duševnojerobskih mračnih časih, ono pleme, ki se mu ni bilo treba tresti od dne do dne za svoj narodni obstoj? Dunaj

³² Bjelinskij, Zbrani spisi, Kijev, IV., str. 54.

je v tem oziru značilen. Dunajski umetniki in literatje se niso zbirali v kakšnem muznem hramu, ampak najrajši v neki gostilniški beznici, prosluli «Ludlamshöhle», kjer se je čulo več dvoumnih anekdot in kosmatih dovtipov, nego.vznešenih duševnih produktov. V tem «mraku bogov», pravi Menzel v svojem «Popotovanju v Avstrijo l. 1831.», da žive Dunajčani kakor na «otoku blaženih» (str. 125). Ako isti avtor dalje trdi: «Dunajčani delajo iz triumfalnega pohoda vesel Bakhov obhod, in njihovi vjeti narodi — Madžari, Slovenci, Čehi in Lombardi — se sami smejo ž njimi», se mu more v drugem delu njegove trditve veliko manj pritegniti, kakor če pravi dalje: «Čeh se pojavlja na Dunaju povsod potlačen, srdit, in kjerkoli sem videl kakšen prav nezadovoljen obraz v najveselejšem mestu na svetu, je bil gotovo češki», ali — pristavimo mi — slovanski. Merodajni avstrijski in v Avstrijo se zatekli romantiki niso niti po vnanje — kakor ruski — poizkušali stopati po stopinjah velikega britanskega Prometeja, smelega tatu ognja svobode. Kako? Saj so bili po večini dobro plačani in odlikovani uslužbenci Metternichove državne kancelije! — Res je seveda, da se podraščajoča nadarjenejša nemško-avstrijska mladina ni strinjala ž njimi. Ne govorim o takih redkih častnih izjemah, kakor Grillparzer, Lenau, Raimund, ki so v samoti trpeli ali zapadali blaznosti, ampak o povprečnejši boljši mladini. Ta pa se je orientirala, kakor smo videli v Auerspergovem slučaju, naravnost strastno svobodnjaško, freigeistovsko. Ona dunajska mladina, ki je — kakor smo slišali — l. 1809. v trumah oblegala predavalnico A. W. Schlegla, je bila postala v dvajsetih letih, v letih državnega uvajanja katolicizma v življenje pod egido «svete alijance» — docela drugačna. Ko je l. 1827. imel na Dunaju slavni brat prejšnjega, Friedrich von Schlegel, javna predavanja o filozofiji življenja, prihodnje leto o filozofiji zgodovine, je moral predavati — pred praznimi stoli.³³

Avstrijskonemška literarna mladina zadnjih dvajsetih in naslednjih tridesetih in štiridesetih let se je torej odločno odvrnila od pozne, misleno dekadentne nemške romantike, in sicer ne zato, da

³³ Slovenski dunajski visokošolec Perko je pisal o tem predavanju Matiju Čopu dne 17. junija 1827. naslednje značilne vrstice: «Lo Schlegel generalmente a Vienna in riguardo alla filosofia gode di pochissimo credito, e delle sue prelezioni dice Rembold, che l'autore stesso non s'intende e che sono oltre modo prolisse ed oscure; egli non ha più di 25 uditori, e questi (si figuri) sono maggior parte di mercanti, i quali ci vanno solamente per poter poi dire: ci sono stato; e rimproverargli altri che non ci sono stati.»

bi se po vzgledu Byronovem oklenila borbe za občečloveško svobodo in pravice osebnosti, ampak zato, da bi se oprijela nekega stremjenja, ki si je krčilo svoj pot nekako po sredi med novim svobodoljubjem in med skrbjo za narodnost in samobitnost, porojeno v romantiki. Z Grillparzerjem³⁴ na čelu je začela ta mladina gledati na pozno nemško romantiko kot na nezdrav povratak v mračnjaštvo in praznoverje. Vzorniki so ji postali pesniki takozvane «švabske šole», združujoče v sebi obe takrat moderni gesli: svobodomiselnost in nacionalni značaj. V vseh duhovih se je mogočno dvigalo narodno čuvstvo, dobivajoče duška v takozvani domovinski poeziji (vaterländische Poesie). Nasproti tej tendenci sta stopala v ozadje dnevnega zanimanja celo Schiller in Goethe. V to ozračje ni nikakor več spadalo splošno navdušenje za onega Schillerja, ki je za to mladino bolehal na «preidealnem grštvu», tudi ne za onega Goetheja, o katerem se je trdilo, da je «bolj pesnik vseh narodov nego svojega naroda».³⁵ Švabska šola je gojila liriko, ki se je kakor nalašč prilegala času. Kdor hoče videti, s kakšnim navdušenjem so se je oklepali mladi avstrijsko-nemški pisatelji, naj si prečita zanosno proslavljanje poetov te šole pri sodobniku Seidlitzu. Kot veliki mojster švabskih poetov se je proslavljal Ludwig Uhland, pesnik, kateremu ni mogla prav nič škoditi v očeh mladega naraščaja neka prilična kratka neugodna ocena Goethejeva. Oni Uhland, ki je sedel v württenberškem deželnem zboru in s krepko, ognjevito besedo zagovarjal svobodno mišljenje in svobodne državljanske naprave, oni vnanji Nemeč, ki je nekaj let pozneje izrekel znane besede: «Ako slišim govoriti Avstrijca, mi je, kakor bi začul glasove Jadranskega morja», se je v tej dobi najbolj čital in — posnemal. Lenau in Grün sta bila njegova častivca. Poslednji mu je tudi posvetil svojo prvo pesniško zbirko «Spaziergänge eines Wiener Poeten» (1831.), kateri je izbral za moto Uhlandove verze:

«Auf! gewalt'ges Oesterreich!
Vorwärts! thu's den anderen gleich!
Vorwärts!»

Istega Uhlanda je — kakor že omenjeno — izpraševal Lenau iz

³⁴ Prim. A. Sauer, Grillparzers gesammelte Werke, Vorrede XXVI.

³⁵ Prim. Jul. Seidlitz, Die Poesie und die Poeten in Oesterreich im J. 1836, Grimma, 1837, str. 13.

prostovoljnega ameriškega prognanstva, hrepeneč po domovini: «Uhland! wie steht's mit der Freiheit daheim?»³⁶

Uhlandova poezija je bila kakor ustvarjena za to, da vpliva na avstrijsko mlado poezijo: o svobodi je pripovedovala in mladosti in moči in veselju in zdravi, sočni ljubezni, njenem hrepenenju in sladkih srčnih ranah v prosojnih, jasnih in izbrušenih verzih. Naraščaj, ki ni smel črhiti niti besedice v javnih vprašanjih, v ozko zaključenih zborovanjih državnih jerobov, h katerim ni imel pristopa, je pač od hipa do hipa vrgel v te tajne kabinete kakšen srdit pogled ali kakšno ogorčeno besedo, zlasti in posebno pa se je za to odrinjenost odškodoval in se izživljal na pisanih livadah življenja, na tleh, ki se je mogel na njih vsaj malo razmahniti. Življenje postane parola teh mladih poetov, in sicer življenje, razumljeno in pojmovano docela v zmislu Uhlandove poezije: «Bald ist's die Süßigkeit der Liebe, die Feier der Frauenschönheit, die Sehnsucht nach ihrer Huld, die Freude über die Zuneigung, welche den Dichter begeistert, bald wieder Wehmuth über ihre Kälte, Sorge für ihr Wohl,» karakterizira prav dobro Seidlitz³⁷ oni element, ki je posebno priljubljal Uhlandovo poezijo mladim avstrijskim pesnikom. Po svoje sta recipirala to poezijo zlasti Lenau in Grün. Njuno razmerje do Švabov označuje graški nemški literarni zgodovinar Seuffert z naslednjimi besedami: «Lenau und Grün theilen den Cult der Natur miteinander. Er verbindet beide mit den jüngeren schwäbischen Dichtern, mit denen sie auch politisches Interesse oder religiöses Grübeln vereinigt. Er nährt auch in beiden den Sinn für die Volksballade, wie sie Uhland mit tiefdringender, miterfindender Gelehrsamkeit sich aneignete.»³⁸

Kar se tiče svetovnega naziranja, se mora o tej avstrijski mladini reči, da ni imela posebnega zmisla za sistematično filozofsko mišljenje. V tem oziru so bili ti mladeniči le preveč sinovi one Avstrije, ki ni rodila nobenega znatnega filozofa. V umovih mladih svobodnjakov se je daleč z dna temno oglašal racionalizem davne prosvetljene dobe. K tem sestavinam so se mehanično primešavali odkliki filozofskega nauka Hegela, sodobnega srednjeevropskega in vzhodnoevropskega filozofskega boga. A te mišljenjske kali je

³⁶ Prim. članek Lud. Aug. Frankla «Uhland in Wien», Die Presse, 1863, štev. 23.

³⁷ Prim. Seidlitz, o. c., str. 14.

³⁸ B. Seuffert, Anastasius Grün, Deutsche Revue, 71, str. 375.

gojila manj nagnjenost do sestavnega mišljenja in bolj kljubovalnost nasproti osovraženi cenzuri, ki je v Avstriji z enako strogostjo izganjala iz knjig hegelijanstvo kakor tudi racionalizem prosvetljenstva, dasi so bili najvišji jožefinski birokrati, kakor smo videli v Gentzevem slučaju, v duši pravzaprav racionalisti. A ker so se bili zvezali pri državnem vodstvu z duhovniškimi pietisti v svrhu, da vzpostavijo med nemirnimi podložniki «religijo kot zakon», religijo, ki je sami niso imeli, so morali potom cenzure preganjati ne samo modno hegelijanstvo, ampak tudi svoj prosvetljenski nazor. Že parkrat citirani Seidlitz pravi v tem oziru o predmarčni cenzuri: «Was moderne Anschauung ist, oder worin dem Rationalismus oder einer Hegel'schen himmelstürmenden Idee das Wort geredet ist, — anathema sit!»³⁹ — Vendar moramo reči, da tako navdušenega pečanja z nemško romantično filozofijo, kakor n. pr. v Rusiji, v Avstriji ni bilo. Značilen za nemško-avstrijsko umstveno življenje je Grillparzer, ozlobljeni zaprtnjak in zaničevatelj vsake strokovnjaške učenosti, ki je posvetil znanemu Davidu Straussu, pristašu levega, socialno se orientujočega potomstva Hegelovega, naslednji epigram:

«Was machst du, Freund, soviel Spektakel,
Kehrst uns den Glauben um nach neuer Regel?
Ich mindestens glaub' lieber zehn Mirakel,
Als Einen — Hegel.»

Takratna avstrijska mladina je stremela — po avstrijsko. Klicala je po svobodi, kakor je to delal njen zastopnik Grün v «Izprehodih» in v «Zadnjem vitezu». A kakšna naj bi bila ta svoboda, zlasti tudi v svojih miselnih temeljih, s takimi vprašanji si ni ubijala glave. Tega niti ni smatrala za potrebno. Svoboda je bila v Avstriji «sploh» zabranjena, zato se je mlada generacija navduševala za svobodo «sploh». V sferah poezije ji je bil v tem oziru precej pri srcu patetični proklinjevalec tiranov, mladi Schiller, katerega je uprav takrat W. Menzel visoko dvigal nad objektivnega Goetheja. Za glavni vrelec poezije pa je ta mladina proglašala čuvstvo, ali pravzaprav oni pristno bajuvarski ali naravnost «dunajski» — «Gemüth», ki so ga bili kot glavno poetično gibalo sicer že romantiki posadili na pesniški prestol, češ, da mora poleg njega poklekiniti na stopnice prestola suhi, mršavi razum. Odločujoča pesniška tendenca je bila, da naj se ostane pri čuvstvu in naj se v leposlovje

³⁹ J. Seidlitz, o. c. str. 28.

preveč ne vmešava razum, da bo poezija istinito subjektivna in ne zapade preveč objektivizmu, pravcu, ki je med tedanjimi poeti užival majhno ceno. Za to razpoloženje nam je najboljša priča že opetovano citirani sodobnik Seidlitz, ki piše: «Aber in dem trockenen sandigen Tone dieser (Objektivitäts-)Dichter bewährt es sich neuerdings, dass eine Philosophie sich wohl zur Poesie des Geistes, doch nicht zur Braut des Gemüthes gestalten lässt, und wenn auch die Hegelsche Lehre durch einige ihrer Principien sich eher zur Poesie hinneigt, als der schroffe Fels des kantischen Idealismus, so könnte uns daraus höchstens eine neue Objektivitätsschule erwachsen, nur noch schroffer, abgeschlossener als die Goethesche.»⁴⁰

(Dalje prihodnjič.)

⁴⁰ Ibid. str. 35.

ALOJZIJ GRADNIK:

O SAJ NE MOREM REČI TI BESEDE . . .

O saj ne morem reči ti besede . . .
Če sem ti ko duhteča roža, vtrži!
Če sem ti kakor čaša vina, drži,
o drži me pri ustah in me pij,
da zadnja kaplja v tebi izkopni.

Ne misli na poznejše moje bede,
O nič, prav nič naj te ne moti zdaj!
Potem? Kar je storjeno, je storjeno.
Potem me rožo z nogo razcefraj,
potem me čašo trešči v belo steno,
da bo ti v slast še smrti žvenketanje.

Ker vem, da kot razbite tvoje sanje,
kot bolečina, kes in kot zločin
bom vedno še hodila ti v spomin.

IVAN ZOREC:

NJENA POT.

(IZ ZBIRKE „POMENKI“) (Dalje.)

Jakob Vrtačnik je torej hodil po sobi in je bil prav slabe volje. Skoraj dve leti je bil že v Trstu, in še zmerom ni hotela privasovati srečna zadovoljnost. Zaslužek je bil resda dobil v nekem velikem izvoznem skladišču kot nekak pomožni skladiščnik. Saj drugače bi res ne bil mogel živeti, ko pa po tridesetletni službi ni dobival za svojo starost toliko, da bi se bil kakorkoli mogel preživljati. In vendar tiste skladiščne službe ni dolgo opravljal. Njegova stara pljuča, ki so bila vajena čistega pokrajinskega zraka, niso mogla zmagovati smradu in prahu, ki sta se valila po zatohlih prostorih. Tudi souslužbenci so ga pisano gledali kot pritepenca, ki jim je s svojo zvesto poštenostjo v veliko napoto ob raznih večjih ali manjših goljufijah in poneverbah, katere so smatrali za pravičen del svojih samolastnih pravic. Potem je dobil vratarsko službo v tej veliki palači, kjer je imel vsaj stanovanje zastonj, zato pa spet pravzaprav nobenega pravega dela. V svoji brezdelici je z vsakim dnem bolj čutil, kako se starost spenja po njem in mu težko seda na pleča. Zdelo se mu je, da se v mestu strašno hitro stara. Ampak to naj bi že bilo v imenu božjem. Saj smrti se ni bal bolj kakor sleherni človek, ki ve, da se je treba pripraviti tudi za tisto zadnjo pokoro življenja. Ali kaj bo z Marijo, ki jo je žena popolnoma zmaličila? — In kar ni se mogel znebiti pekoče misli, da so bili vsi trije nečimerno zavrgli srečo domačega kraja in so bili lahkomišelnostno drveli v to šumeče in kipeče mesto velikega bogastva in strašne revščine, kjer je bridko spoznaval tudi svojo lazarsko siromaštvo in strmel v vrtinec zvodstev in nepoštenosti in grdih in strašnih pregreh.

Naenkrat se je ustavil in se je zagledal v ženo, ki je urno pospravljala.

«Le dobro počedi, da te visoka princesa ne bo pokarala!» se je obregnil. «Namesto da bi vse to opravljal dekle samo in se učilo gospodinjskih del, jo razvajaš in neguješ, kakor bi bila najina hči iz bogve kako imenitne hiše!»

«Kaj bi si reva kvarila svoje lepe, gladke roke!»

«Zdelane roke so vsakomur samo v čast!»

«Ali si čuden! Žuljevih in obtolčenih rok naj morda hodi v pisarno!»

«Seveda, Marija bo na večno imela svojo zaslepljeno mater, nikoli ji ne bo treba prijeti za domače delo.»

«Kdo ve? Vsaj zdaj ji ni še treba.»

«Kako pa bo, če ji bo treba, pa ne bo znala?»

«E, kaj neki sitnariš zmerom! Saj ne razumeš teh stvari.»

«Vidim pa, kako ti to lepo razumeš.»

«Pusti! Marija mora biti lepa in najlepša, pa je!»

«Da, in dišati mora za njo po parfumih, in mazati se mora s tistimi nesnagami!»

«Prosim te, kaj te to toliko briga, saj ni nič takega, če...»

«— táko je, da me je sram, ko jo vidim na cesti našemarjeno in zmaličeno. In vendar smo taki reveži, da moramo vsak vinar dvakrat pogledati, predno ga smemo izdati.»

«Torej bi rajši videl, da bi se morala najina edina hči sramovati pred svojimi vrstnicami in znanci?»

«Ni treba. Čedno in primerno naj se nosi, ne pa kakor na maškaradi, in vonja naj kakor kozarec čiste vode. To je za pametno žensko spodobno.»

«Beži, beži, stari — saj ne veš, kaj bi rad.»

«Pač: rad bi, da mi ne bi otroka spridila. Če bo šlo po tvojem, gorje še bo dekletu.»

Vrtačnica je z vajeno kretnjo ujela konec predpasnika, pritisnila si ga je na zardeli obraz in je krčevito zajokala.

«Lepo te prosim, potrudi se, da te vzamejo spet v službo, drugače res ne bo miru...», je ihtela in počepala pred posteljo.

Mož se je zmedel. Premagan je bil. Naglo je popadel klobuk in je žalosten in jezen zbežal na plan.

3.

Marija je šla na sestanek z Emilom. Ko je hitela med lenuharskimi šetavci, je čutila, da se je marsikdo okrenil in gledal za njo. S svojim košatim slamnikom je okretno plavala med silno množico, ki je lagodno valovala po živi, široki ulici. Zavedala se je svoje zdrave in jedre lepote in se ni bala tekme z brhkimi Tržančankami, čeprav so bile vse prav všečno oblečene in nalepotičene. Že davno se je naučila vseh njihovih pretkanih načinov oblačenja

in izzivajočega streljanja z neutrudljivimi očmi. Tudi tisti ljubki, spretni poprijem za zadnji del krila, da se pod vablivo belimi čipkami pokažejo okrogle mečice s prozornimi nogavicami, ki več izdajajo nego zakrivajo, ji je bil res že kar v roki. V izloženih oknih se je razločno odražala njena vitka, polna postava in jo je pozdravljala veselih oči in zornega lica.

Na koncu ulice je čakal Emil. Žvižgljal je lahkoživo poulično pesmico in je z večšimi očmi velikomestnega pohajkovavca slačil in požiral lepe in bujne šetavke, ki so zapeljivo in vsiljivo razstavljale svoje prave in neprave čare. Njegova mlada, prezgodaj razdražena kri je vroče plala po njem, da je rdel v živi domišljiji in sladkem razburjenju. Zapeljivke so hitele mimo njega in se spet vračale kakor lepa pesem, ki je predrzno sedela na njihovih ustnicah in v sijajočih očeh. Hoja jim je bila s kretnjami in z mehкими gibi kipečih teles ena sama lepa in ubrana harmonija lepote, zdravja, mladosti. Emilove oči so pijano begale, da je zagledal svojo Marijo šele, ko je stopila tikoma predenj. Veselo se je zdrzil in se je posladkal:

«O zlato moje, grlica mila!»

Marija se je zadovoljno nasmehnila, ker je njena sveža prikazen toliko zmedla mladega častivca, obesila se mu je na laket in se mu je koprneče privila. Kakor bi ne bilo nikogar več na svetu, in bi bila sama ves svet, sta se ljubeče zagledala drug drugemu v vriskajoče oči in sta lahko miselno bežala v svetišče svoje skrite sreče, kjer jima je blagi in iznajdljivi bogec ljubezni goreče pripravil udobno gnezdece visokega in nenasitnega hrepenenja.

Ampak tičica se je še vselej kesala in sramovala sama pred seboj, ko se je izvijala iz trepetajočih in iskajočih rok zapeljivega Emila. Tudi danes si je streznjena popravljala poredne kodre, ki so ji silili na oči kakor bi hoteli zasenčiti skrb in sram, ki sta se kopala v debeli solzi, viseči na žametnih dolgih trepalnicah.

«Ne, Emil, nikoli več, ne... Bójim se...!»

«Ali srček moj zlati, kaj bi se plašila, česa bi se bala!»

«Oh, ti — saj veš...!»

«Beži, beži! Moja si, mlada in tako lepa si — Bog sam je dal, da sva se našla.»

In Marija je zaihtela in se je vsa srečna in blažena vrgla na ljubčkovke prsi, ki jo je miril in obsipal s poljubi, da se je smejala

in jokala. Karkoli ji je šepetal v zardelo ušesce, vse mu je vdano verjela, vse mu je sproti odpuščala. Boječe misli na strogega očeta je zavračala, še predno so se ji mogle zažeti v mlado žensko pamet. Matere se ni bala; ne bi se je ustrašila, čeprav bi zdajle stopila pred njiju. Ni se je bala, pa tudi ljubila je ni toliko, kakor je v strahu ljubila in spoštovala predobrega in tolikrat goljufanega očeta. Nagonsko je čutila, da jo oče resničnejše ljubi in globlje kakor pa mati, ki se v nečimernosti divi lepi, mladi, toliko občudovani in ljubljene hčeri.

Po vsaki lahkomišelnosti z Emilom so se ji porajale podobne misli. Ob takih trenutkih je zasovražila svojega mladega prijatelja. Ko pa ga je pogledala, se ji je zdelo, da sije z njegovega veselega lica, iz njegovih smehljajočih se oči toliko nedočakane miline in neskončne ljubezni, da se je ob tisti priči plaho pokesala svojih nezvestih misli in se opijanjala sladkega odpuščanja v njegovem milem naročju in njegovih rdečih usten, posejanih s prijetnimi, a komaj tolikimi dlačicami, kolikor jih ima napol zrela breskev. —

Šumeče ulice so gorele v živem sijaju neštevilnih luči, ko je hitela domu. Kakor bi se bila iztreznila po preobitem užitku težkega vina, ji je vroče puhtelo mlado in razigrano telo, v glavi so ji grmele razdražene, neurejene misli, a v srcu jo je kluval pekoči kes, njen ljubi, stari znanec, ki si ni mogel priboriti odločitve, odkar se je kopala v blaženi sreči opojne Emilove ljubezni. Hitela je med prežečimi šetavci, ob grulečih in zapeljujočih šetavkah. Proseči mehki šepeti so se snubeče sklanjali k njenemu zdravemu licu in so jo omamno in prijetno ščegetali v drobno in zvedavo ušesce. O, močno vseč sta ji bili skoraj javno priznanje in občudovanje, ta prostovoljni sladki davek radodarne in ljubezni iskajoče mladosti; a ozrla se ni, čeprav je z onimi ostrimi očmi, ki jih je Bog vsadil vsaki ženski tudi na hrbet, razločno čutila, da ji že nekaj časa sledijo vztrajni koraki. Še bolj je hitela in se je predrzno in čutno igrala z mamečimi čari iz skritega gnezda šele komaj darovane ljubezni. —

Ko pa je zavila v stransko ulico, so jo dohiteli zasledovavčevi koraki: zardel mladenič ji je stisnil pismo v roko in se je plaho umaknil. Nagnila je glavo in je stekla. Usmiljen smehljaj se je zibal na njenem licu.

«Dijak, moja zvesta senca! Nocoj torej je vendarle premagal svojo ljubeznivo boječnost.»

Vse misli so se ji obrnile in so iskale opreznega oboževavca. Kaj bi ž njim, ponižnim in odljudnim revežem, ki je toliko mesecev zbiral pogum, da se ji je molče in tako čudno in staromodno približal! Ali ni Emil tič drugega perja? Kako nagloma in predrzno si jo je osvojil! Še zdaj ne ve, ali bi se zato jezila nanj ali nase.

Kaj neki piše, kaj zna povedati mladi učenjak?

Skočila je v razsvetljeno vežo in je hlastno odprla belo pismo. Čim dalje je brala, tem bolj je rdela in se zadihavala. Moj Bog, takega pisma še ni dobila. V stihih, mehko donečih stihih ihti božajoče oboževanje, med solzami do nebes koprni vriskajoča ljubezen nežnočutnega, po nedočakani sreči vzdihujočega in hrepenečega srca! Iz teh krepkih in ličnih vrstic kipi topla molitev, trepeče mila prošnja, poje radostno upanje v neskončno blaženost! In samo z očmi, svojimi jasnimi in čistimi, naj trene, pa je dala revnemu oboževavcu milost in srečo samih visokih nebes! —

Z drhtečo roko in zamišljena je skrila pesniško pismo in je šla počasi domu. Kako bi še hitela, ko jo oblivajo vroče misli, in ne ve, ali bi jih podila, ali bi jih lovila?

«O, Emil, Emil, kako si majhen in neznamen s svojimi ukazujočimi in drznimi pismi poleg tega čudovitega dijaka!»

Zdelo se ji je, da je po tem pismu šele začela spoznavati čiste in svetle čare prave ljubezni, kakor si jih je bila želela v tistih srečnih dneh tam daleč, daleč za sinjimi gorami. Srce ji je nenedoma začelo plati v čudni in nedopovedni domotožni radosti. Toda spomin Emilovega burnega sladostrastja, kateremu je vdano in lahkomiselno podlegala zaradi ljubezni same, ji je začel temniti in kaliti tiho, nežno srečo te sladke ure, kakršna je bila vredna njene, v bistvu še nepokvarjene čudi. V teh kratkih hipih je spoznavala z grenkim kesom v občutljivem srcu, da niti vredna ni pohlevnega dijakovega oboževanja, saj bi že dih njenih v tolikem grehu kaljenih usten omadeževal prečisto ljubezen poštenega siromaka. Ta kes je bil tako globok in popoln, da je gotovo zbrisal vsaj največje madeže z njene prečustvene duše.

«O, France Lovrin, duša učena, zakaj si malodušno omahoval in dvomil, zakaj nisi marveč moško iztegnil roke, ko je bila še vesela in čista pomlad v mojem srcu? Zdaj beži, da si ne umažeš svetlih vzorov in ne umrješ z njimi vred na strašnem pogorišču mojega razdejanja!»

V topi raztresenosti, tiha in ponižna je prišla domu.

Oče je počasi dvignil žalostne oči in jo je gledal. Dolg in resen je bil njegov skrbni pogled. Nazadnje pa je mož vzdihnil in se je trudno okrenil.

Njej se je zdelo, da se mu je utrnila težka solza, ki je počasi polzela v sivo brado.

Še nikoli ni tako opazila globoke očetove žalosti, ki jo je zdaj bolela toliko bolj, ker je bila tiha, brez očitkov in karanja.

(Dalje prihodnjič.)

PASTUŠKIN:

ODPOČITEK.

Prišli smo globoko iz doline
preko strmih, robovitih sten;
gozda mehke mahove blazine
v odpočitek vabile so len.

Vse so zvale, vsi so polegli.
Midva v travo sedla sva kraj njih;
nje oči v mamljivo vlažni megli
so izvabljale mi vzdih na vzdih.

To sva bila mlada in spočita:
iz ljubezni čaše pila sva,
za dišečo brino varno skrita
se ljubezni pokorila sva.

Nič tam nama ni biló počitka
in brhkó sva šla naprej na pot,
ona tiha, vdana, sveža, vitka,
jaz vtopljen v dokaze nje dobrot.

„Kam bežita?“ kličejo za nama,
a midva ne čujeva glasov,
ne ozreva se, nebeško sama
speva v carstvo svojih mladih snov.

Dr. IVAN LAH:

PROF. ERNEST DENIS.

Ko se je dne 31. oktobra preteklega leta prof. Denis prvič pripeljal v osvobojeno Prago, središče mlade češkoslovaške republike, so pisali češki listi, da je bil njegov sprejem enak kraljevskemu. Praga zna sprejemati svoje prijatelje in vendar ni videla takega sprejema, odkar je na svojih ulicah pozdravljala iz ječe se vrnivšega velikega svojega politika Kramáča in pozneje svojega prvega prezidenta Masaryka. To je bilo tudi naravno, saj je poleg teh dveh velikih čeških mož bil Denis najvažnejša oseba v boju za češko narodno in državno samostojnost. To je vedel tudi ves češki narod, ki mu je bilo ime francoskega sobojevnika dobro znano. Zato je prihitela vsa Praga, da ga sprejme v svoje naročje in stari, skromni francoski prijatelj ni mogel najti besedi, da bi izrazil svojo radost nad tem, da vidi po tolikih letih svobodno zlato Prago in da more biti v sredi svojega ljubljenelega svobodnega češkega naroda. Toda ni prišel po plačilo za svoje zasluge, niti po čast in odlikovanje — prišel je, da nabere novih podatkov za novo delo. Hotel je prebiti nekaj mesecev na Češkem, da si pogleda novo urejeno državo, da utrdi stare vezi in da dovrši svoje delo in svoje zgodovinsko poslanstvo. Toda njegovo delo je bilo dovršeno: zgodilo se je po svetopisemskem izreku: Sedaj odpuščaš, o Gospod, svojega hlapca v miru, kajti moje oči so videle tvoje povečanje. Praga je storila vse, da pokaže visokemu gostu svojo hvaležnost.

Toda dnevi so bili dopolnjeni. Denis se je moral pred časom vrniti v Pariz, kjer je umrl. In danes stojimo pred spominom tega velikega moža, ki mu je bilo od usode dano, da je kot Francoz postal zgodovinska oseba v slovanski zgodovini. Redkokdaj je sin tujega naroda tako globoko posegel v razvoj drugih narodov, kakor je posegel Denis v kulturni in politični razvoj češkega naroda in slovanskih narodov sploh. Zdi se nam kakor smel sokol, ki se dvigne po usodnem letu 1870. iz ponižanega Pariza in gre iskat slovanskih bratov na vzhod. Zdi se nam, da s svojega pariškega stališča bolj jasno motri naš položaj, nego mi sami. Preko nem-

škega morja vidi z izredno bistrim pogledom široki slovanski svet, ki mu je bil prej skoraj neznan in iz davne preteklosti in temne sedanjosti razkriva nove oblike bodočnosti. Narava ga je obdarila z vsemi potrebnimi lastnostmi. Po poklicu zgodovinar, ki s pristnim francoskim duhom za starimi papirji in nejasnimi napisi razgrinja življenje v vsej njegovi globokosti. Pozna se mu, da izhaja iz krajev, kjer so živeli Hipolit Taine, Ernest Renan, Anatole France. Po rojstvu je provansalec, nežen in občutljiv. Njegova rodovina izhaja iz starih Huguenotov in v njem je ohranjeno globoko versko čustvo, ki je zmožno razumeti Husa in Chelčickega, češke brate in Komenskega in zdi se mu, da je prišel v svoj pravi svet. Po slogu je Francoz, duhovit in dovtipen; njegove zgodovinske stvari se čitajo z užitkom, ki ga imamo pri najboljših pisateljih. Tako je mogel Denis izvršiti svoje veliko delo. Zdi se, kakor da je usoda sama odločila vse, kar je bilo treba za njegovo poslanstvo.

Iz malega mesta Nîmes, kjer so ohranjeni spomini vročil političnih in verskih bojov, je prišel kot dijak v Pariz, da bi se posvetil zgodovinskim naukom. To je bilo tik pred letom 1870. Bil je po mišljenju republikanec in nasprotnik bele reakcije, kakor da je slutil nevarnost. Nastala je vojna: Prusi so se bližali Parizu. Mladi Denis je vstopil kot dobrovoljec v armado, da bi branil domovino. Po izgubljeni bitki pri Mezièresu je hitel s pobito armado k Parizu, da brani glavno mesto in ponos Francije. Njegov polk je stal na bulvarju Richard Lenoir, ko je bila podpisana kapitulacija. Stari kapitan, ki je stal pred svojo četo in je slišal grozno in neizogibno vest, se je spustil v jok in za njim nekateri vojaki. Kapitan pa jim je rekel: «Kaj jokate? Vi ste še mladi in boste še doživeli zmago. Vi boste še spoznali ono nebeško sladkost, ko boste zagledali domovino zopet svobodno, žarečo v novi slavi...» In res: Denisu je bilo dano, da se mu je izpolnilo to prerokovanje. Bolela ga je nesreča domovine. Od vsega sveta zapuščena Francija je morala sprejeti pruske mirovne pogoje in se odreči Alzaciji in Loreni. Nihče se ni upal protestirati proti nemški sili, ki je v Versaillesu proglasila svojo moč. Tu se je oglasil mali češki narod. Dne 8. novembra 1871. je sklenil češki deželni zbor: «Geslo svobode in enakosti posameznih oseb mora uveljaviti in bo gotovo uveljavil duh našega časa tudi kot enakopravnost in svobodno samoodločbo narodov: kajti nemogoče je odrekati narodom, kar se zahteva za posameznike... Vsi narodi, veliki in majhni, imajo enako pravico samoodločbe in njih osebnost se mora spoštovati.

Le iz priznanja enakopravnosti in iz medsebojnega spoštovanja do svobodne samoodločbe vseh narodov more vzcvetati prava svoboda in bratstvo, splošen mir in pravo človekoljubje. V imenu ideje samoodločbe protestiramo proti priklopitvi Alzacije in Lorene k Nemčiji in v istem imenu zahtevamo samostojnost za Grke, Srbe, Rumune in druge balkanske narode. Češkemu narodu ni mogoče, da ne bi čutil kar najiskrenejše s plemenitim in slavnim narodom francoskim, ki se bori danes samo še za pravico samovlade in za obrambo domovine. Z narodom, ki si je pridobil znamenitih zaslug za civilizacijo in največ za napredek gesel človekoljubja in svobode.»

Ta deklaracija češkega deželnega zbora je bila tem razumljivejša, ker se je par let prej, 1868., z dualizmom izvršil zločin nad avstrijskimi narodi. Porabili so torej to priliko, da so povedali vsemu svetu, da narodi ne morejo biti več igrača za potentate. Glas iz Prage je bil mal hladilen lek na veliko pekočo francosko rano. Naravno je bilo, da protest malega podjarmljenega naroda ni bil vpošteván; a bil je izgovorjen iz srca in zapuščena, ponižana Francija ga je slišala. In tudi mladi Denis, ki je bil prepričan, da morajo ljudje in narodi iskati vzroke porazov predvsem v samih sebi. Češka politika je z deklaracijo dne 8. novembra 1871. stopila na nova pota; njen cilj je bolj in bolj jasen: v ospredju vsega boja stoji misel stare državne samostojnosti. Vodja tedanje češke politike Fr. Palacký je dovršil svoje življenjsko delo: napisal je narodu zgodovino in se umaknil iz javnosti. V ospredje stopajo nove sile: v tej dobi pride v Prago Ernest Denis. V jeseni leta 1872. stopi mladi 23letni Francoz na praška tla, da spozna zgodovino in življenje naroda, ki se bori za svojo samostojnost.

Bilo je takrat več mladih Francozov, ki so po katastrofi leta 1871. odšli v tujino, da spoznajo svet in pogledajo od zunaj na svojo domovino nazaj, da spoznajo njen položaj in skušajo najti nova pota bodočnosti, ki bi vodila k novi velikosti slavne Francije. Denis bi ne bil mogel najti za svoj študij primernejšega mesta kakor je Praga in češki narod bi ne bil mogel dobiti boljšega prijatelja, kakor mu je bil mladi Denis. Prijazni pa skromni Francoz se je kmalu udomačil, dasi ni znal češkega in le malo nemškega. Avstrijske razmere in češka zgodovina so mu bile le malo znane; toda usoda druží ljudi in nesreča je najboljša učiteljica: po porazu svoje domovine je kmalu razumel češki narodni boj. Še istega leta ga je Louis Leger, ki je bil takrat v Pragi, uvedel v hišo

zgodovinarja Palackega. Spoznal je v starem češkem voditelju velikega prijatelja Francozov. Pogovor se je sukal o češko-francoskih zvezah. Denis se je poglobil v češko zgodovino. Čita knjige Palackega in zanima ga husitska doba. Palacký dvomi nad mladim Francozom, ki ne zna niti češčine; toda 23letni mladenič pokaže svojo energijo. Pri pesniku Vrchlickem se uči češko in to s tako marljivostjo, da kmalu jezik popolnoma obvlada. Še več. Kmalu preide k ruščini in pri Šafaříkovem vnuku Konstantinu Jirečku se uči bolgarske in balkanske zgodovine. V gostoljubni rodovini Pinkasovi najde «kos Francije» in prijetno domačo družbo. Tako preživi dve leti (1872.—1874.) v Pragi v pripravah za svoje bodoče delo. Ko se je vračal v Francijo, je nesel s seboj že rokopis svojega prvega dela o Husu. Vzljubil je Prago tako, da je smatral ti dve leti za najlepši čas svojega življenja. V Franciji razmere niso bile še povsem urejene, zato je moral mladi profesor v provincijo, od tam pa je prišel na licej v Bordeaux. In že leta 1878. je izšlo v Parizu njegovo prvo delo iz češke zgodovine: «Huss et les guerres des Hussites». Poslej so sledile studije in razprave iz husitske dobe «Viri češkokobratovske enote», «Jurij Podjebrad» (1888.) in tako je nastalo njegovo veliko delo: «Konec češke samostojnosti» (1890.). Vršil je važno kulturno delo: seznanjal je Francoze s češko zgodovino. Oživele so stare francosko-češke tradicije, ki so segale v čase Luksenburžanov. Denis sam je še parkrat obiskal Prago; leta 1885. je pripeljal svojo ženo pogledat mesto in narod, ki ga je vzljubil, leta 1891. je prišel pogledat jubilejno razstavo in nabral gradiva za novo delo.

V tem času je izšel prvi zvezek češkega prevoda njegove knjige; višjim krogom ni bilo po volji, da narod spoznava svojo zgodovino od te strani, a za Denisa je bila to zmaga, kajti knjiga je bila več nego zgodovina. Ž njo ni hotel Denis samo seznaniti Francoze in zapadni svet s starimi, napol pozabljenimi zgodovinskimi dogodki, ampak je pokazal vodilne ideje češkega naroda, ki jih je takrat razkrival Masaryk v svojih delih o Husu, o čeških bratih in o Komenskem. V zrcalu zunanjih dogodkov je razkrival Denis bistvo narodne duše in s svojim intuicijskim smislom je prodril do dna globokosti, ki ga je Masaryk načrtno v svoji knjigi «Česká otázka». Zgodovinar je tu ozko združen z učiteljem, politikom in prerokom. Kako visoko se francoski zgodovinar povzpne pri popisu Jana Husa! «Čehi — pravi — tako ponosni na svoje velike kralje in slavne vojskovodje, niso sprejeli niti Karla IV., niti Žižke,

niti Jurja Podjebradskega, da ga postavijo na vrh svojega Panteona — ampak preprostega pridigarja, nejasnega pokolenja, katerega življenje je polno bogoslovnih sporov in ki umre končno na grmadi. Čehi so postali dolžniki Husovi zato, da so se povzpeli sami nad se: njih zgodovina se je v njem združila z zgodovino človeštva. Tako vidimo, da se kak narod povzdigne na prvo stražo sveta; on nosi v svojih rokah usodo napredka, ne da bi zgubil kaj na svoji osebnosti — postane izraz cele zgodovinske dobe: potem utrujen vsled neizmerne napora pada nazaj v vsakdanje skrbi in se počasi vleče za narodom, ki ga je izpodrinil ž njegovega mesta. Ti narodi odhajajo s prve straže oslabljeni, razdvojeni od slavnih bojev — toda ostanejo prerojeni v njih. Za to čast, ki je še niso imeli vsi, da bi za nekaj časa osredotočili na sebi pozornost zgodovine, so Čehi dolžni hvalo Husu. V trenutku, ko onemogli srednji vek ni mogel več zabraniti, da ne bi izginil in je težko ležal na ljudskem mišljenju, povzdigne Hus prvi glas svobode, protestira v imenu osebne vesti proti tiranski avtoriteti prisiljene vere, v imenu raziskovanja proti tradiciji in v imenu narodne neodvisnosti proti slabotni in moreči centralizaciji. On sam najde smrt na grmadi v neenakem boju, ki ga je začel, toda plamen njegove grmade obžari vso Evropo in njegovi učenci še delujejo, ko jim prihaja Nemčija na pomoč in ovrže stavbo, tako globoko otreseno. Premagani Hus je mnogo večji nego njegovi zmagoviti nasledniki...» Tako je izklesal francoski historik vznešeno postavo Husovo in jo postavil narodu in narod svetu za zgled. Vsak njegov stavek je pisan iz globokega prepričanja: dasi ga vodi v vsem ljubezen do naroda, vendar ne zaide nikjer s poti zgodovinske resnice — ampak skuša to resnico pokazati v pravi luči; zato je njegova knjiga več nego zgodovina: to je knjiga ljubezni in resnice in zato vzgaja in uči.

Denis pa je v Pragi začutil, da je v središču slovanskih prашanj, zato se je ozrl tudi po drugih slovanskih narodih. Dogodki na Balkanu in berlinski kongres 1878. so vplivali na francoskega zgodovinarja tem bolj, ker je videl, da tam dela Nemčija svoje račune na škodo Francije in balkanskih narodov. Francija si od svojega poloma še ni bila opomogla. Zato je bilo treba misliti na bodočnost. Denis je prevedel znano Pypin-Spasowiczevo «Zgodovino slovanskih literatur», ki je izšla v Parizu 1881. Istotako je prevedel Jirečkovo «Zgodovino bolgarskega naroda». Za svetovno

zgodovino, ki je začela izhajati pod redakcijo Lavissea in Rambauda, je napisal slovanski del (zgodovino Slovanov, Litovcev in Madžarov). Zanimala ga je posebno Rusija in rusko-francoska alijansa. Spis «La France à Moscou» in duhovita razprava «Bodočnost Rusije in Francije» ob priliki francoske razstave v Moskvi (1892.) pričata o globokem pojmovanju nalog in dolžnosti, ki jih imata izvršiti francoski in slovanski svet. (Konec prihodnjič.)

JANKO SAMEC:

NA KRASU.

Na nebu žarijo purpurni kresovi
in dneva zorečega mehki svit
čez tihe ograde je kraške razlit,
v njem kopajo daljnih se gričev vrhovi.

Po ozkih dolinah se gabi dremavi
otresajo čarov jutranjih ros;
skrivnostno zvonijo zvonovi v daljavi
in v grmu budi se plašni kôš.

Tam v krogih skrivnostnih oblački se sivi
dvigtujejo k nebu od belih koč;
brnijo čebele na ajdovi njivi,
iz dalj se oglašá pastir ukajoč.

In kot da v ljubezni neskončni in vroči
bi sklonil čez zemljo se dobri Bog,
se izza obzorja solnce vzboči
in žarke razsipa vsenaokrog...

Karel Dobide

DR. K. D.: *Čemu ne imena?*

SODOBNE MISLI O UPODABLJAJOČI UMETNOSTI.

(O priliki XVIII. umetnostne razstave v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani novembra 1920.)

Vsaka zgodovinska doba ima svoj poseben, bolj ali manj jasno zarisani umetniški ideal, ki je eden mnogih rezultatov onega zavestnega sodelovanja sil in okoliščin v posameznem narodu, kateremu pravimo kultura. V časih največje skladnosti tega hotenja in izraza, kadar se človeštvo temu gibljivemu svojemu idealu najbolj približa, se rodi umetniški slog, najslabše, najbolj izdelana, najčistejša, a še vedno nepopolna podoba nedosežnega vzora. Zato je umetnost kot udejstvovanje tega bistveno različnega in menjajočega se hotenja v svojih pojavnih oblikah tako različna po času in kraju. Ravno iz istega vzroka pa je treba zanikati tudi upravičenost vsakega načina kritičnega premotrivanja upodabljajoče umetnosti, kateri bi si postavil kot izhodišče en edino pravi umetniški vzor, drugim pa bi pravico obstoja nasploh tajil. In vendar je taka metoda ogromne množine sodobnikov, ki skušajo resno in z vztrajnostjo priti bistvu upodabljajoče umetnosti do dna. To niso morda samo lajiki, ki zaidejo pri tem početju na stranpota, tudi znanstveno izobraženim raziskovavcem je silno težavno ogniti se zapeljivih vab takozvane klasične umetniško-zgodovinske kritične teorije. Sestav te teorije temelji na umetniškem idealu, ki je bil z logično nujnostjo zgrajen iz elementov, vzetih iz zgodovine in je zato enostranski in nepopoln ter nikakor ne more imeti znakov nespremenljivosti in obče veljavnosti. Današnji svet krščansko-zapadne kulture živi v trdno ukoreninjeni, a zato nič manj zmotni veri, da predstavlja grška antika, oziroma njena obnovitev za časa renesanse, višek, ki ga je upodabljajoča umetnost ne samo Evrope, temveč umetnost vsega sveta doslej dosegla, vrhunec, ki kot nedosegljiv ideal blesti že tisočletja pred najvišje lepote željnimi očmi narodov. V praksi se je javljal pogubni vpliv tega napačnega naziranja v tem, da so se vsi proizvodi upodabljajoče umetnosti, individui že po okolnostih njih postanka, presojevali po tem enostranskem merilu ne glede na dobo, kraj in druge okolnosti njih izvora, ki pri presoji načeloma niso prišle v poštev. Kako se je

tako nasilna sodba izvečine morala glasiti, si lahko predstavljamo. To pomotno naziranje o umetnosti pa ima še eno temeljno napako, ki je opasnejša za nemoteno presojo katerekoli upodablajočih umetnosti: njen materijalizem.

Da naša doba po vseh izkušnjah zadnjih let, ki so vse z orjaško silo vplivale na mišljenje in čutenje sveta, ne more gojiti idealov prošlosti in se navduševati zanje, je jasno vsakomur. Vse misleče in čuteče človeštvo je potegnilo črto čez račun preteklosti, mladi rod je pa po njeni zaslugi hitrejši in temeljitejši preživel in prebolel vse stopnje razvoja do svoje in stoji zdaj na koncu prehojene poti. Nazaj ne more, obstati ne sme: stanje je smrt. Zato je tembolj nerazumljivo, če kdo od preživelih in vstajajočih zahteva, da ustvarjajo po vzorih prednikov. Vemo, da je svet živel zadnjih šest let potencirano življenje in da žive med nami starci, ki štejejo jedva par desetletij. Saj zaležejo vojna leta dvojno, ne, desetorno! Nov čas zahteva novo umetnost.

Tako treba motriti mlade umetnike, ki so se v goste zbrali pod streho Jakopičevega paviljona. Očitajo jim tuje vplive, skoro plagijatstvo, nerazumljivost, neresnost in neiskrenost, nepoznanje najprijemljivših pojmov risanja in tehnike sploh. Zanikajo kratkoma njih umetnost zaradi pomanjkanja znanja. Teh očitkov ne moremo pripustiti. Umetnost ni znanje, plod duha, ni delo razuma. Ni nam za prazno igro oblik, vsebine hočemo, žlahtne, sočne, krepke pijače. Resnica je, da je oblika drugotnega značaja, vsebina pa prvotna. Ona ukaže, zahteva, predpiše obliko, ne pa narobe. Umetnik ne ustvarja novih tehnik, da bi ž njimi povedal, kar je v njem novega, še neizražena, temveč ker se več s starimi sredstvi povedati ne da. In ker je novo, bo pod okolnostmi tudi oblika nova. Kdor bi delal drugače, ni umetnik, njegovo delo pa obsojeno na skorajšen pogin.

Mi pa, polni predsodkov in napačnih teorij, hodimo v razstave in zaman skušamo s svojim razumom in njegovimi revnimi sredstvi umetnikovemu duhu, oživotvorjenemu v kamnu in na platnu, priti do živega. V tem brezplodnem početju nas večina naše kritike še potrди. Govori nam o impresionizmu in ekspresionizmu, perspektivi, risanju, anatomiji, koloritu, proporcijah, kot da bi bilo v vsem tem bistvo umetnosti. V svojem materijalističnem premostrivanju zamenjava, da umetnost ni produkt tehničnega znanja, temveč ustvarjajočega hotenja. Kopiranje narave je mehanična spretnost, ki si jo je lahko pridobiti z zadostno pridnostjo in vztrajnim študijem. Umetnost hoče vse više: viliti nevidnega duha-stvarnika vidni podobi materije. Umetnost je beseda, ki je postala meso.

Tako ni čuda, da preko površine sploh ne pridemo do notranjosti. Nad skorjo pozabimo jedro. To je neresna površnost in pomanjkanje zmožnosti prodreti v globočine umotvora, včutiti se v delo umetnikove fantazije. Za tem popolnejši užitek in umevanje umetnine mora biti gledavec zmožen, da čim točneje reproducira in zase ponovi ves stvariteljski akt umetnikov. Od te reproduktivne zmožnosti odvisi stopnja, do katere more opazovavec prodreti v tajnosti umotvora in pa obseg njegovega užitka, ki izvira od doseženega spoznanja njenih svojstev. Intenzivnost in prožnost reproduktivnega daru ustvarjata tudi kritiku stališče, kakršno more vobče zavzemati napram plodovom umetnosti.

Oba brata Kralja sta kiparja, slikarja in risarja. Mlada sta, oba sredi v razvoju še. Ni jima še jasna njuna pot, komaj da slutita, kam ju pelje, vendar trdno prepričana, da je ta edino prava in da ju tajna slutnja srca ne vara. Da sta umetnika, pričajo dela, polna bogastva njihovih umetniških doživetij. Pomanjkanje čuvstva in duha jima nihče ne bo očital, oblika njihovih del daje povoda spotiki. Kritika je ostro grajalá anatomske nepravilnosti in nemogočnosti njihovih figur. Ta očitek ni nov, čeprav ga ravno v današnjih časih čujemo tako pogosto. Rodil se je zaeno z umetnostjo samo in izvira iz usodne zamenjave pojmov o umetnosti in posnemovalnem nagonu. Če opazujemo zgodovino z vidika oblikovanja človeškega telesa, kot izvečine poglavitne vsebine malone vseh upodabljaljivih umetnosti, bi v umetnosti starih narodov, Egipčanov, Asircev in Babiloncev, v srednjem veku evropske, dalje v stari in sodobni umetnosti bližjega in daljnjega vzhoda, osobito Kitajcev in Japoncev in mnogih drugih narodov prošlosti, našli toliko zgledov anatomske nepravilnosti, napak, nemogočnosti in naravnost bolesterne iznajdljivosti v iskanju oblik in kombinacij, ki so nasprotne realni naravi, da bi nas že ta pogostost sama morala utrditi v prepričanju, da ima to dosledno omalovaževanje narave zavesten izvor in določen smoter. Nikakor pa bi tako smotreno opazovanje ne moglo dovesti paznega motrivca do zaključka, da umetniki vseh teh navedenih narodov in dob človeškega telesa niso z nali točneje opazovati in ga spoznanju primerno oblikovati, osobito če vpoštevamo, da je bilo enostavno kopiranje oblik človeškega telesa tudi v vseh teh dobah poleg njegovega umetniškega upodabljanja sorazmerno na enaki stopnji, kot je dandanes. Zato nam takozvana «ljudska umetnost» starih Egipčanov nudi najboljši primer in dokaz, da je poleg edine resnične, a neprimerno imenovane «dvorne» umetnosti obstojalo tudi povsem dovršeno pseudo-umetniško udejstvovanje, ki nam je kot

plod velike ročne spretnosti, izvirajoče iz močnega nagona zgolj posnemovanja naravnih oblik, zapustilo nebroj del, katera je pri nezadostni poglobitvi vanje mogoče prištevati pomotoma pravi, večni umetnosti. Kljub samo zunanji oblikovni dovršenosti jim pa nedostaja onega umetnikovega duha, ki bi jim mogel dati zavestnega življenja. Ker pogrešajo tega, gledavca ne ganejo, ne ogrejejo: mrtva so. Zato je velike važnosti za nas spoznanje, da posnemovalni nagon ni istoveten z umetnostjo.

Tako je docela neumljivo stališče nekega dela naše umetniške publicistike, ki išče anatomske pogreške (in jih seveda tudi najde) na delih bratov Kraljev, pa naj so že plastike, slikarski ali risarski umotvori. Moramo v tem končno vendar enkrat priti na jasno, da to nad naravo zagrešeno posilstvo sploh ni posilstvo, temveč samo naraven dosleden izliv svobodnega umetniškega hotenja, opravičenega v samem sebi in v zakonih estetike. Če je umetnik uverjen, da svojemu notranjemu obrazu ne more v danih, nespremenjenih oblikah zunanje narave samih najti popolnoma odgovarjajočega izraza, potem zahteva njegovo neutешljivo stvariteljsko razpoloženje novih form. Elemente zanje išče samo v vidnem svetu, ki ga obdaja, ker jih drugod ne more. Kdo bi mu predpisoval s kategoričnim ukazom, katere naj izbere in kako naj jih uporabi? Sodba mu je pisana že vnaprej: zapisana je v nespremenljivih, večnih zakonih estetike.

Kralja sta prva pri nas do temeljev zrevolucionirala obliko, zrastle v teku stoletij, kakršno je naša publika spoznala in priznala za edino pravo in upravičeno. S tem smelim korakom sta skoro izzivalno zapustila izhono pot zlate poprečnosti, zato je odklonilno stališče množice napram njima lažje razumljivo nego zapeta nezaupnost publicistike. In vendar se mi zdi, da je ž njima zgodovina slovenskega kiparstva stopila na novo plan, odvrгла vezi starosti in tope zadovoljnosti s samim seboj. Prinesla sta vanjo dih osebnosti in dušo. Saj hočeta s svojim delom vse več, nego samo oblikovati kamen in bron, dajati z barvo in peresom vidne oblike predmetom svoje okolice. Hočeta izpovedati vse, kar je z besedami neizgovorljivega v globini duše, razkriti harmonično govorico čuvstva, dati duška veselju nad lepoto in skladnostjo oblike, linije, barve. Če pri tem naravo prilagodita svojemu spoznanju, podredita strogim zapovedim ustvarjajočega duha, jo prekvasita in očiščeno vse slučajnosti dvigneta do višin občevljavnosti, da v tem zrcalu njenega skritega bistva, njene prave podobe, podata večno podobo resnice in lepote, ni njuno delo izgubilo na vrednosti, nasprotno samo pridobilo. Umetnost je prav tako realna

in resnična, kot je svet in življenje, njen produkt pa koordiniran naravi, nikdar podrejen, drug svet izven nje, po nepremostljivem prepadu ločen od nje. Umetnina ima svoje zakone zase in v sebi utemeljeno eksistenčno pravico.

Od obeh bratov se mi mlajši, Anton Kralj, navzlic neki mladeniški naivnosti (— ali morda ravno zato? —), zdi zanimivejši. To osobito v pristnosti in primitivni iskrenosti izražanja in v neposrednem čustvu, ki ni iskano in bolno od razuma. V njegovih velikopoteznih slikah je posebno poudarjena fanatična mistična težnja in včasih naravnost demonična vizijonarnost. Njegovi leseni plastiki «Strast» in ne preveč originalno zasnovana «Madona» sta primera globokega občutja, posebno prva, in nenavadno jakega izraza, dasiravno tehnično les ni obdelan najprimernejše in svojstvu materijala docela odgovarjajoče. Njegova tehnična izobrazba je pod očitnim bratovim vplivom dosegla dokaj visoko stopnjo.

Poglavitno, kar bi se dalo očitati Franu Kralju, je to, da človeka ne ogreje. Njegova umetnost le poredkoma zgrabi gledavčevo notranjost in jo ukloni pod pritiskom svojega živega bogastva. Prepogosto uživa le gledavčevo oko, dočim mu duša ne zazveni. Občuduješ umotvore, vživeti vanje se ne moreš. Nekaj še neizčiščenega, težkega, mučnega, za spoznanje preveč hladnega intelekta. Pogrešaš prožnosti, ki je lastna mlajšemu bratu, tiste neposrednosti, ki ti na platnu in v kamnu proži kot na dlani goriko svoje še utripajoče srce. Njegove vizije so prehodile dolgo pot po labirintu umetnikovega duha, predno so se skristalizirale pod čopičem in v marmorju. S trudnostjo so pridobile na resničnosti, izgubile na prepričevalnosti; vtis nujnosti se je nekoliko zabrisal. Z veliko «Madono» je dokazal upravičenost mnogobarvne kamnite plastike. Originalna v potezah obličja, ki daje celi figuri videz istinitega življenja, zanimiva v poziciji se gledavcu trdno vtisne v spomin kot delo velikih prednosti. Na sami igri ritma in razdelitve ploskev je zgrajena velika slika «Salomonova sodba», ki pa ji za slogovitost ne dostaja potrebne zaključenosti in vzbuja zato vtis mehanične sestavljenosti. Od ostalih razstavljenih kiparskih del mi je ostala jasno pred očmi mala plaketa, predstavljajoča meniha, ki v sveti ekstazi ves zatopljen v svoj skrivnostni dvogovor kleči pred Križanim. Umetnik je s skromnimi sredstvi notranjo pretrésljivo dramatiko prizora poudaril tako mogočno, da se človek zgovorni sugestivnosti umotvora, ki je svet zase, ne more odtegniti. V ti odkritosrčni privlačni sili, v tem vsebinskem bogastvu, ki ga njegova dela izžarivajo s toliko nečuveno vehemenco, ki je posledica močne individual-

nosti, vidim najznačilnejšo potezo Fr. Kraljevega umetniškega portreta. Dovršeno mojstrstvo je dokazal v svojih risbah, ki bi jih lahko imenoval visoko pesem lepoti absolutne linije. Kot enakovreden vrstnik je stopil v prvo vrsto poleg najboljših naših ilustratorjev. Kajti toliko idejnega preobilja, toliko iskrece se duhovitosti, toliko oblikovne elegance in čistote smo le redkokdaj videli med nami. Grafika je po svojem značaju zmožna najvišje produševljenosti izmed upodablajočih umetnosti, zato je povsem naravno, da je globoki duševnosti, kakršna je Frana Kralja, tako blizu.

Mož drugačnega kova je Ivan Napotnik. Če sta kiparja Kralja vneta oznanjevalca čistega duha in asketa oblike, je Napotnik prorok telesa, zagovornik mesa. Če onadva zanikata telo, ga mrtvičita in ga tajita, ga ta občuduje s svetim strahom in globokim spoštovanjem, ga proslavlja in obožuje. Oblike narave zadostujejo zahtevam njegovega stvariteljskega stremljenja take, kakršne so. Vanje z razsipno roko vliva bogastvo svoje duševne zakladnice. Njegovi akti žive, silna življenjska energija je nagromadena v njih, prisluškovana pri naravi, oplojena v duhu, pomnožena in posplošena. Napotnik nad vse ljubi lepoto forme. Ustvaril si je svoj estetični ideal človeka, zdravega, preprostega gospodarja stvarstva. Lepota bohotno bujnih delov, zvezana s harmonično doslednostjo med seboj, ritmično ravnovesje mas in jedva brzdana odpornost spečih dinamičnih sil: to je navdušena apologija produševljenega mesa. Take so njegove plesavke, Salome matere in Eve, taka je gracijozna «Ženska s pavom»: kmetska Venera, krepkih bokov, stasita in rodovitna, ujeta v ogledalo žejnih oči esteta. V tem poudarjanju telesnosti in nebrzdane življenjske radosti je mnogo čisto baročnih sestavin. Baročna v najboljšem pomenu besede je prirodna eleganca obrisov, širokopoteznost izbranih kretenj, nevsiljiva čustvenost kompozicij, neutajljiva premoč sveta nad izključnim carstvom duha, prepojena s široko prešernostjo, osebnim odznakom avtorja samega. In kot slučaj se čuje dejstvo, da se je naša moderna naslonila na umetnost dobe, ki je zadnja v dolgi sklenjeni vrsti imela še lasten izrazit slog. Zato ti umotvori navzlic svoji v temelju različni koncepciji tako harmonirajo s svojo okolico v razstavi. Med debelušškom, ki hoče «K materi» in «Madono» Antona Kralja ali ono njegovega brata je izrazna različnost, odgovarjajoča različnosti zasnove, vendar ju veže skupni umetniški karakter, ki je lasten vsem pričam resnične umetniške volje.

Razstavil je Napotnik topot samo trojico lesenih plastik, ki pa zano z deli, razstavljenimi zadnjo pomlad, zadoščajo, da mu v ti panogi

kiparstva priznamo prvenstvo med nami. Posvetil se je v zadnjem času skoro izključno leseni skulpturi in dosegel na tem polju liparske umetnosti visoko stopnjo dovršenosti. Dočim je Kraljema les samo slučajni material, ilovica, kamen ali bron, je Napotniku več: organizem svoje vrste, ki ima posebna svojstva, značaj in prednosti, živo bitje skoro. Pozna les vseh vrst v zadnje potankosti, ga ceni, napne do skrajnosti dopustnega omejene njegove konstruktivne možnosti, ga oživi k novemu življenju. Te figure so strogo zasnovane v snovi, v kateri žive in s katero padejo. Če jih preneseš v drug material, bi izgubile najboljše, svojo osebnost, ki jim daje pravico do obstoja, jih dela samorasle in — umetnine. Napotnik je dozorel umetnik tihega vase pogreznjenega umetniškega značaja, svest si svoje moči. Zato so njegova dela umirjena, polna plemenite elegance in notranje harmonije.

Predno sem si ogledal J a k a c a na ti razstavi, sem mislil, da si bom svoje raziranje o njem spopolnil in obogatil s tem obiskom. Tega sem si tudi resnično želel, pa bi se mi kmalu bilo zgodilo ravno narobe. Ko sem spomladi videl prvič petorico njegovih slik, sem si ustvaril o njegovi umetnosti jasnejšo, točnejšo in vse enotnejšo sodbo, nego bi si jo mogel po vsem tem, kar je pokazal topot. Razstavil je namreč predvsem preveč: dve veliki sobi je zvrhoma napolnil in natrpal s svojimi deli. Razen tega bi pa nekaj več samokritike pri izberi materiala za razstavo bilo vsebinski pomembnosti nedvomno v prid. Množica teh osnutkov, načrtov, bežnih skic in detajlnih študij bi imela pomen bolj za spoznanje umetnikovega psihološkega in tehničnega razvoja, nego za ustvaritev jasne slike o njegovem talentu in njega plodovih.

Vpliv akademije je očiten in nepovoljen. Vendar pa prazno akademično eksperimentiranje, vsa ta tuja učenost v paznem gledavcu ne bo mogla zabrisati njegove prave podobe. Jakac je lirik, to se pravi po slovensko: krajinar. Tu je njegova moč in višek. S svojimi pasteli in akvarelnimi slikami je ustvaril nov tip naše pokrajine, sanjave novomeške deželice, ki jo s tako ljubeznijo slikata vsak po svoje Kette in Trdina. V teh preprostih sličicah, polnih akordov luči in trepetajočega zraka, umirajoče zarje in vlažnega gozdnega mraku je obsežena, popisana in naslikana mehka njegova duša, polna notranjega miru in skladnosti. Kot s prozornim pajčolanom zastira nežno, včasih malce sentimentalno občutje te pokrajine, kjer ni nič ostrega, določnega, nič grobega, temveč samo prelivanje barv in medlih obrisov. Zdi se ti, da vidiš trepetanje zlatega prahu v solncu, da čuješ šumenje vetra

v žitnem polju, da vonjaš opojni duh gozda. Tako opazuje le nepokvarjeno oko slikarja, ki je vesel lepot narave, prostranega sveta in samega sebe. Jakac ne pozna konfliktov v svoji notranjosti, ne razdvojenosti in morečih dvomov, neznan mu je upor materije. Zanj je svet jasen, odkrit, vsak dan v praznično obleko odet, s snovjo se igra; zato zbuja slike prijeten občutek lahkote in neprisiženosti. Pastela bi mu skoro ne ločil od slike v olju. Risar je mnogoličen, iznajdljiv, točen v opazovanju trenutnih dogodkov, skromen v sredstvih izražanja, bogat v izrazu, a še negotov, dostopen tujim vplivom. Odtod velika pestrost v njegovih grafičnih študijah. Z neobičajno spretnostjo slika v olju, z vodnimi barvami in pastelnimi svinčniki in zdi se, da se mladi slikar tega zaveda. Bojim se hudo, da mu bo ta naravni dar sčasoma postal hladna virtuoznost, ki bo postala sebi namen in kjer zanj samega ne bo več prostora. Treba bo železne odločnosti in potrpljenja, da se to ne zgodi. Z leti bo prišla poglobitev, ki bo okrepila čustvo, poglobila ga in mu odprla novih potov.

«Novomeško umetnost» zastopata razen njega Marijan Mušič in Zdenko Skalický. Po vsem, kar je bilo čuti o grozotah te najnovejše «umetnosti», odide človek, ki si je že vnaprej zapel suknjo do brade, pošteno razočaran. S strahom se je nadejal najhujšega, našel pa dva talenta, divja, nebrzdana, prekipevajoča sil in smelosti, zlasti pa — mlada. Ta beseda odkrije vse. Zato ni, da bi tehtal in sodil vse tisto, česar še ne znata, česar znati ne moreta (morda niti znati nočeta, kdo ve?), da bi po vrsti našteval njune napake in slabosti, da bi jima s strogim šolmošterskim očesom gledal na prste: na tak način še na nekaterem drugem umetniku ne bi ostal en sam pravičen las. Tak način ne bi bil pravi, njima nasproti pa še prav posebno ne. Prešernovemu orgljarčku bi bil podoben tak domišljavi učenik, ki bi jima hotel dajati nasvete iz plesnjive modrosti svojih zaprašanih pergamentov. Dolžnost vernega kronista je, da povdari in poroča, kaj sta hotela novega, kaj sta novega ustvarila in kako. Drugo pokaže bodočnost.

Če bi se lotil nehvaležnega posla prorokovanja, bi prisodil Mušiču, mlajšemu izmed obeh, lepšo prihodnost. Zdi se mi, da je ta mladi študent s svojimi sličicami pokazal velik, nevsakdanji talent. Sicer so te novomeške pokrajine še čisto naiven izliv naivnega spoznanja, ki pa je vendarle samosvoje, pristno in neiskano. Uvidiš nujnost, ki je slikarja tirala do ravno takega in drugačnega izražanja. Pojmovanje samo je preprosto, pojmovanje sedemnajstletnega fanta pač, bolj zunanje, morda malce pretirano, zunanost podob pa, rekel bi odelo,

primitivno, a tudi z rokodelskega stališča močno nadpovprečno in solidno. Drugega od mladega človeka, čeprav zgodaj zrelega, ni mogoče pričakovati. Za enotni zelenkasti ton male «Gozdne trate» in prepričevalno njeno prostorninsko poglobitev bi ga marsikateri šolani slikar mogel zavidati. Še par podrobnih primerov bi mogel navesti, ki bi vsi pokazali harmoničnost in čuvstvenost njegovih tako domačih pokrajin. S ponižnimi sredstvi doseže svoj namen, plaho se prelivajo barvne nijanse in se družijo v skupno celotno razpoloženje. V kolikor se je v tem pogledu spremenil pri delih prav zadnje dobe, dvomim, da je bila to nujna posledica razvoja. Njegovemu značaju ta pretiranost ne odgovarja. Vzroke tega preobrata bo iskati najbrž izven njega samega. Skratka: Mušič je skladatelj, ki ustvarja za srce, dočim je Skalicky slikar za oko. Rad osupne gledavca, preseneti ga z barvo in risbo. Dočim je Mušič čuvstven značaj, je Skalicky intelektualec, refleksivna natura, rafiniran, vse poskušajoč. Morda pod težo zunanjih vplivov in lastne negotovosti. Kajti nehote občutiš nekako prisiljenost, neiskrenost, pozérsko kretnjo, ki hoče biti velika in silna. Zanimiva je zgodovina njegovega postanka, če je taka, kakršno vidimo v razstavi, popolna in nepopravljena. Ob gledanju njegovih del prisostvujemo nepretrganemu razvoju modernega slikarstva zadnjih let, ki ga je slikar zase preživel v duhu, čigar dokumenti pa so razstavljene slike. Časovno in vsebinsko je ta razvoj še precej motiviran in logično utemeljen, samo v zadnjem razdobju je skok neverjeten, bolj manira, kot dosledna začasna skrajna stopnja. Pri globljem opazovanju bi iz razstavljenega težko zasledil njene predpogoje v osebnem doživetju avtorja. Od golega naturalističnega slikanja lahko jasno zasledujemo pot preko vseh samo oblikovno navidez različnih, notranje pa bistveno sličnih, pod vplivom nagle evolucije hitro se menjajočih načinov oblikovanja. Toda skok od zadnje oblike njegovega kubizma (da s to nepravo besedo imenujem ta izrazni način), pa do popolnega dekorativnega ekspresionizma v barvi in risbi je docela nerazumljiv. Prepad, ki loči ta dva nasprotna svetova, je le preširok. Premostiti ga je pomagal vpliv vladajoče mode.

Živimo v času splošne revolucije duhov. V takih prevratnih dobah, ko se starim vrednotam zmajajo temelji, so radikalna gesla priljubljena. Stara deviza francoskih impresionistov je postala zopet aktualna. «Epater le bourgeois!» Nekaj poze ta novomeška umetnost, kot vsaka mlada umetnost nedvomno kaže, pa ta je le bolj posledica bojevitega razpoloženja, nego nameravano in hladno preračunjeno slepilo. Nasprotni tečaji se stikajo. V ognju navdušenja strelja mladina preko

cilja. Kdo bi ji to resno zameril? Treba ni kazati na vzore v zgodovini slikarstva drugih narodov, spomnimo se samo dobrih dvajset let nazaj, ko je vstajala naša slovstvena moderna. Treba si je pa zaeno poklicati v spomin tudi odmeve, ki jih je zbujala takrat.

V naših dneh je prišla vrsta na upodablajočo umetnost. Dvoma ni, da je prevzela kulturno slovensko hegemonijo. Tako bomo pravičnejše in nepristransko mogli presojati te nove pojave mladine, ki gre s svojo dobo in hoče preko nje. Če poseže včasih tudi predaleč in previsoko, kaj za to! Kdor je prepoln svežih moči, jih troši brez skrbi za bodočnost. Mladina, ki je poroštvo življenja, hoče naprej, v čisto, v novo. Vsi pa, kar jih je dobre volje, so ž njo.

ALOJZIJ GRADNIK:

NA KALIMEGDANU.

O Golgota nekdanjih črnih dni,
kjer v krvi so umirali junaki,
kaj zopet vre iz tvoje zemlje kri?
Povsod, povsod cvetó rdeči maki.

Počasi stopam s tihimi koraki,
in kakor že ne vidijo oči
nič več ko kri, se mi zazdi, da v vsaki
cvetlici zbódeno srcé leži.

Kaj tržeš starka? Je-li to tvoj sin?
Deklé! Je fant to, ki ti bil izbran je?
Ti vboga deca, je to bil vaš oče?

O poklekujmo vsi! Povzdigovanje
idečih hostij je. Naj zdaj v spomin
njih muk se srce naše vsaj izjoče.

L. KU HAR:

BORBA. (Dalje.)

Nekoč pa sem videl grofa. Dasi sem bil še majhen, se spominjam čisto določno tega dogodka. Poleti je bilo popoldne, oče in mati sta delala na polju, jaz sem bil doma in sem kopal z veliko motiko neko drago iz mlake, poleg mene se je igral v prahu mlajši brat, oba sva bila blatna in umazana. Takrat je stopilo na dvorišče nekaj ljudi; med njimi sem takoj spoznal grofovega oskrbnika iz gradu, ki je prišel večkrat k nam, z njim je bil neki tuji, visoki gospod, čisto preprosto oblečen, s palico v roki, kateremu je oskrbnik razlagal nekaj važnega; šla sta spredaj. Za njima je šla visoka lepa gosposka ženska, ki je nosila solnčnik, poleg nje je mlad lep gospod z gladko počesano glavo vodil lepo gospodično z golim vratom za roko, nosil je zanjo solnčnik in pahljačo; za njimi je tekal dečko, desetih let, ki se je igral z navadno leskovo palico; ko je naju zagledal, je prišel čisto k nama, se naslonil na palico in naju drzno motril, drugi pa so obstali sredi dvorišča in gledali naokrog; smejali se in govorili v čudnem, nerazumljivem jeziku. Mene je postalo sram; zavedal sem se, da sem beden, umazan in rad bi se bil skrtil, toda bilo je prekasno; bratec je mirno obsedel v pesku in tiščal po svojem običaju prst v usta. Večkrat sem že videl «gospodo», toda današnji obrazi so se mi zdeli izredni, čudni, tujih, mrzlih potez.

«He, vidva!» je izpregovoril takrat oskrbnik oblastno, toda nenavadno prijazno. «Kje je oče?»

Jedva sem izjecljal, da dela na polju.

«Pozovi ga brzo sem. Reci, da ga čaka gospod grof», mi je velel oskrbnik.

Stekel sem, kar so me nesle noge in ga poklical. Ko je oče začul, kdo ga zove, se je prestrašil, izpremenil je barvo lica in plašno pogledal mater.

«Ali bi ti šla?» je rekel. «Kaj mi hoče?»

«Le ti idi, ker te zove! Kaj ti more! V hiši je že vse čisto in osnaženo, lahko jih vedeš v sobo!» je govorila mati pomirjevalno.

Oče je šel, jaz sem capljajal za njim. Bal se je sestanka z grofom, ker kot preprosti človek ni znal občevati z gospodo; mogoče pa tudi

ni imel mirne vesti. Vzel je klobuk z glave, kakor bi že stal pred grofom, nato se je zopet pokrnil. Gledal je svojo obleko in svoje velike, izdelane roke, polne žuljev in brazgotin in blatne zemlje in gnoja; brisal jih je v hlače in me vprašal, ali je črn po obrazu. Ko sem mu odgovoril, da ne, se je pomiril in dejal:

«Naj sem, kakršen sem, saj grof ve, da sem delaven človek!»

Končno sva prišla domu. Grofova obitelj je medtem posedla za mizo pod lipo. Oče je že pri lesi snel klobuk z glave in držeč ga v rokah, se je bližal lipi, obstal pred mizo in pozdravil z vdanim pozdravom.

«Grof bi vas rad poznal in želi vedeti, kako vam gre?» je rekel oskrbnik.

«Dobro, dobro! Jaz sem zadovoljen! Čisto dobro!» je hitel odgovarjati oče in se začel smejati, vrteč klobuk v rokah. Oče je imel navado, da se je v podobnih zadregah smejal na ves glas in neprestano, brez smisla. Med smehom se je domislil, da bi mu mogoče grof zvišal najemnino, ako bi preveč hvalil, zato je hitro pripromnil:

«Čisto dobro, samo delati je treba, delati!» in se zopet smejal.

Grof, ki je razumel jezik in očetovo zadrego, se je vzpodbudno nasmehnil in rekel prijazno:

«Delo in skrb imamo pa vsi, eni na ta, drugi na oni način.»

«Da, da! Vsi, vsi, tudi oni, gospod grof, seveda! Toliko stvari imeti v glavi! Kako zmorejo toliko skrbi?» je hitel s suženjskim glasom pritrjevati oče.

Gospodi je bilo vroče, grof in grofica sta se otirala z robci, gospod, ki je spremljal gospodično, ji je neprestano mahal s pahljačo.

«Mogoče bi gospoda grofi pili nekoliko mošta?» se je spomnil oče. «Ni slab, prav dober je!»

Grof je izpregovoril proti ostalim, ki so pokazali zanimanje, nato je oskrbnik velel očetu, naj prinese.

Oče je prinesel veliko belo majoliko in toliko kozarcev, kolikor je bilo ust, komaj načet hleb rženega kruha ter postavil na mizo, s katere je še prej spihal razne smeti.

Grofje so se poslužili, se smehljali črnemu kruhu in kimali moštu, oče je stal poleg in se smejal; postal je že smejejši, govoril je mnogo, ker je mislil, da mora govoriti, izgovarjal se je zaradi črnega kruha in hvalil grofu otroke. Po oddihu so se dvignili in grof je hotel plačati račun, toda, ker je oče odklonil, je stopila grofica k mojemu bratcu, ki je čepel pri plotu in mu stisnila zlat v roko. Nato sta grof in grofica podala očetu roki in potem so odšli. Oče je bil silno vesel

tako dobrega konca, mel si je roki in pripovedoval materi, kako je bilo. Hvalil je grofa in pravil, da je višja gospoda vedno boljša, kakor ona nižja, «ovsena», kakor jo je zval, in kesal se je, da ni porabil prilike in prosil grofa za kake ugodnosti, katerih mu oskrbnik ni hotel dovoliti.

Mene je ljutilo darilo, ki ga je dobil brat, a jaz nič, toda kriv sem si bil sam, ker sem se v zavesti svoje bede sramoval pred odlično gospodo ter se skrila na skedenj in od tam opazoval dogodek, ki se mi je tako neizbrisno vtisnil v spomin, da še danes vidim natančno pred seboj očeta s klobukom v tresočih rokah, sklonjenega v bojazni pred grofom, še bednejšega kot sicer, njegovo bolestno, izpremenjeno lice, s katerega je odseval strah utripajočega srca — prizor, ki me ob spominu pekoče zaduši v grlu.

Zelo zgodaj me je pričel oče uporabljati pri delu. Ni čuda, sam je bil ž njim preobložen in ga je komaj zmagoval. Najprej sem moral goniti vole pri setvi, potem sem pričel s pašo; čisto majhen še sem moral vstajati s prvo zoro, kar je bilo zelo bridko in goniti živino v gozd. In čim večji sem prihajal, tem težja dela sem opravljal. Odgojen v preranem trpljenju sem postajal zakrknjen, mrk, malo-dušen in boječ, začel sem zgodaj sovražiti družbo ljudi in vse okoli sebe; vso mojo nravo pa je prevejal pohlevni ogenj onemogle ambicijoznosti, ki je rastle iz večne želje obogateti in na ta način pomagati roditeljem iz bede. Posebno sem sovražil oskrbnika, ki je bil zelo neprijetna prikazen na «našem» domu. Bil je oduren, kratkega debelega života in rjave kože. Oče ga je mrzel iz dna svoje proletarske duše in ga preklinjal v odsotnosti s «psom»; kadar pa se je pojavil pri nas, pa se mu je odkrival spoštljivo in ga imenoval «gospod oskrbnik». Bil je pred njim vedno pasje ponižen, dočim je imenoval oskrbnika dosledno «psa», kar še danes ne razumem. Kmalu sem začel pojmiti, da je moj oče pravzaprav suženj na grofovi zemlji, orodje v rokah brezvestnega grajskega oskrbnika, v pravem pomenu besede brezpravna stvar; zavest, da sem sin sužnja, se me je polasčala vedno bolj in bolj in se slednjič kot bridek občutek naselila v srce. Ta zavest mi je živo zbujala razumevanje pogostih očetovih vzdihov, katerih sem bil tolikokrat priča:

«Ah, ko bi bila zemlja, katero obdelujem, moja, bi delal s čisto drugim veseljem!»

Resnico teh vzdihov sem občutil posebno živo od trenutka, ko sem kot delavec prvikrat potočil znoj lastnega telesa za njo. In čudno! Kljub neprijetnemu spoznanju se mi je zbudila ljubezen do te zemlje,

s toplo ljubeznijo sem vzljubil te njive, te travnike, te črne skrivnostne gozdove, za katere se je oskrbnik tako strašno bal, in zaželel sem hrepeneče, da bi bilo vse to last mojih staršev. Želja po lastni grudi se je razvijala in postajala vedno bolj hrepeneča in se končno neopaženo spremenila v žejno žilavost za premoženjem, ki ga imenujejo: kmetski egoizem.

Kesneje sem počel hoditi v šolo, ki je nisem vzljubil nikoli. Hitro sem opazil razliko med bogato in revno deco; učitelj je bil mnogo obzirnejši do prve in bogatejši so nas prezirali očitno in ponavljali besede, ki so jih čuli od roditeljev. Nosili so za kosilo s seboj razen kruha še razne potice, meso in med, mi revni pa edini črni kruh, zaradi katerega so nas zasmehovali. Običaj je bil, da so deca med sabo menjavali kruh; nekoč v početku, ko sem šele vstopil in še nisem tako živo pojmoval vsega tega, sem hotel tudi jaz barantati. Želel sem si pogače, katero so trosili drugi po klopeh in katero sem okusil doma le ob največjih praznikih in nekoč — o nesrečnež! — sem rekel dečku iz sosednje klopi:

«Ti, menjajva kruh!»

«Pokaži svojega!» je odvrnil on in položil svoj ogromni kos pogači podobnega kruha predse na klop.

Boječe in s trepetajočima ročicama sem izvlekel kruh iz torbe in ga položil na klop. Kaka razlika! Njegov visok, bel, moj nizek, črn in drobč, poln osja in plev.

«Nočem. Tvoj je pregrd!» je rekel moj sošolec prezirljivo in spravil svoj kruh. Neki drugi razposajenec poleg mene pa je udaril z roko po kruhu, da se je razletel v drobtinah po tleh, drugi so se krohotali in skakali po njem. Meni so tekle solze jeze in sramu, ko sem pobiral drobtine iz prahu. Odslej nisem nikdar več poskušal menjavati svojega kruha in kadar sem ga jedel, sem se skrtil, da me ni videl nikdo izmed tovarišev. Po pouku sem se večkrat zakasnil pri igri in takrat me je oče nabil do omotice, nakar sem plakal jeze in gneva in delal strašne maščevalne naklepe, ki so se pa vselej razblinili v nič.

Borba življenja na našem domu pa je trajala dalje. Oče in mati sta delala noč in dan, se krivila, črpala in se starala v večni borbi za kruh, ki je bila trudapolna in grenka. Oskrbnik je prihajal še vedno in oče, sovražec ga iz dna duše, se ga je bal in se mu izogibal; kadar pa sta se sešla, je redno snel klobuk pred njim, ogovarjal ga in se mu prilizoval. Oskrbnik je bil različno razpoložen; včasih se je prejšprl z družino in takrat je bil srdit in je vso jezo izlil na nas. Vse mu je bilo v neredu: dražnik na cesti ni bil očiščen, planka pri skednju

je bila odtrgana, ali je bila odlomljena veja sadnega drevesa in ne odstranjena. Oče je obljubil storiti vse in mu je nosil najboljši mošt iz kleti, mati pa mu je kuhala klobase in pekla cvrtje, da bi ga spravila na druge misli. Nato je bilo očetu žal po porabljeni stvari in je obično klel. Včasih je zmanjkalo drv za kurjavo.

«Reci mu za drva!» je opominjala mati očeta.

Oče je pritrdil molče, ker je bil oskrbnik v tem oziru zelo kočljiv; ko je bil prihodnjič ž njim skupaj, se je spominjal natanko obljube, toda ni si upal ziniti. Šele v zadnjem hipu, ko je oskrbnik že odhajal, je stopil obotavljajoč se za njim. Oskrbnik, ki je to zapazil in je razumel, da ima oče še neko željo, je obstal.

«Kaj hočete?» je vprašal navadno.

«Znajo oni... ne zamerijo gospod! Baba... jaz zmerom govorim in pridigujem — pa ne pomaga nič! Moja ta stara je porabila že vsa drva, ki so jih zadnjič odkazali.»

«Oho, ali že zopet!» se je razkoračil tedaj oskrbnik, ki je brez grofove vednosti hotel prodati kolikor mogoče veliko drv, zato je pustil trpeti pomanjkanje najemnikom. Potem je rogovilil nad očetom in očital, da ne znamo čuvati ničesar, da hočemo gaziti po tujem premoženju. Vse to je oče požiral; besede, ki jih je slišal on, je ponavljal materi in ji zabičeval, da naj štedi. Mati je takrat vselej plakala in vzdihovala:

«Oh, da bi bil že enkrat konec, tako ali tako!»

Včasih sta se sprla in se prepirala dolgo, vikala oba in pretila drug drugemu, dokler ni mati ušla očetu in se skrila. Deca smo pri tem plakali in jaz sem se zlasti bal za mater, ki je potem plakala brez utehe in nekoč, čisto majhen, nebogljen še, sem imel pogum in sem skrčenih pesti skočil proti očetu in mu očital neusmiljenost. Oče se je zadril nad menoj, potem se je umiril in po vsakem prepiru je bil silno molčeč in par dni se mu je bral na obrazu kes.

(Dalje prihodnjič.)

◀ KNJIŽEVNA POROČILA. ▶

Fran Albrecht: Pesmi življenja. Ljubljana. Umetniška propaganda 1920. 76 str.

Dinamika «pesmi življenja» je navidezna, bolj v besedah in obliki kot v notranjem ritmu, zato te ti, ponekod ditirambično razžarjeni stih, vzganjajoči se z močjo vodopada, vihrajoč kakor vrtinci požara, skušajo le pregovoriti, da se ti hipno zbudi vera v pevca teh «bojnih ritmov», toda trajnega vtisa ne zapuste, ker ne razgibajo srca, ker ne razbijejo vrat do onih carstev v tebi, ki so ti v dnevu neznan.

Notranje dinamike manjka tem pesmim, ki imajo pač moč, da razplamte množice.

Nedostatek zbirke pa leži tudi v tem, ker v njej nasprotuje pesnik samemu sebi. Nietzschejansko vsemogočni «Mož» hoče biti luč veseljstva in osnovni ton vseh harmonij, eternist je že prislulnil vsem daljnim skrivnostim in se potopil v najgloblja morja bolečnih skrivnosti. Smrti zanj ni; mož, ki je izstopil iz sebe, ki je graditelj bodočnosti, ki poje «Mi vsi smo Eno: harmonija» — o takem možu bi strmeč čitatelj in ponižni zemljan mislil, da nima več smisla za ogabne spletke malenkostnega življenja, da ne pozna več programov, ki se ž njimi po opiče igrajo takozvani predstavitelji družbe, temveč, da je premagal v sebi že zemljana, že umetnika in govori le preproste in enostavne besede kot vsak resnični samotar. Toda motiš se: Oni, ki kliče na strani 21.:

Jaz nisem odtod. Vse više gorijo
mi sanje v neznane svetove,
objamejo nespočete rodove
s svojo ljubeznijo.

Jaz sem stopil iz sebe in nisem več jaz —

ima par strani dalje proletarske pesmi, kakršne spadajo v socialistične časopise in slavnostne manifeste:

— Kadar mi zapójemo svoj spev —
se v bajonetih mesta razbleščé,
v nebo grmi njegov srdit odmev,
v foteljih starci plešasti medlé...
(*Spev proletarcev*, str. 31.),

še več, za proslavo 1. majnika napiše «Proletarski maj», v katerem mrgole izrazi «Car Kapital», «buržuj», «rdeči maj», «rdeči prapor» itd. V skrtajočem gnevu se vale bezručevski verzi, pa se malo dalje spet začutiš domačega ob «Tujem glasu» (str. 42.), ob tej tako zamolkli in resnični pesmi, ki te bolj prevzame kot vsi drugi le zunanje hrupni in šumni ritmi. Oni zaničevavec in zasmehovavec vseh, ki so otroci svojega časa (dasi spada tudi sam med nje), oni; ki se zaničljivo posmehuje liričnemu pesniku, zbuja misel, da se je povzpел že v sfere nadspolnosti — ta prebujenec je v drugem delu svoje zbirke

razvrstil same ljubavne pesmi in jih s tem tudi priznal. Še več, na strani 69. prizna naravnost:

Najtišji akord moje pesmi,
žena, si ti!

Jaz ljubim pesem življenja:
strah, up in strast,
krik ulic in borbe in zmage,
triumf in propast.

A v srcu, o žena, me žeja
po tvojih lasih...

jaz molim k vsedobri ljubezni
tvojih oči.

Le v tvojem objemu, o žena,
je Vera in Bog...

Ali me naj potem res prepriča zadnji cikel «Pesmi življenja», ki nosi za moto dva Březinova stiha, po vsebini in notranjem žaru obsežnejša in resničnejša kot vsi bojni ritmi?

Prastaro modrost:

«Le kdor razbije sam
svoj mali svet
— svoj mali jaz —
bo vstal v veseljstvu poveličan,
veseljstva del —

komentira Albrecht:

Le kdor utone v nas,
v brezimno množico —
bo večno živel:
za eno smrt življenj stotero.»

(str. 76.),

Komentira jo v znamenju svoje rdeče knjižice, nalikujoče zapisniku, čigar listi so obrobljeni z rdečimi progami, ki so grozen okvir za te stihe, vrhutega pa mučno motijo čitateljevo oko.

Miran Jarc.

Slovenska narodna lirika. Izbral in uredil Janko Glaser. V Ljubljani. Zvezna tiskarna. 1920. 140 str.

Urednik je v tej knjižici skušal «podati antologijo slovenske narodne lirike ne v znanstveni, ampak estetično-užitni obliki (str. 19)». Podati torej nekaj, kar je hodilo na misel vsem onim, ki široko in na znanstveni podlagi zasnovanega Štrekljevega dela niso razumeli in so vedno poudarjali estetično plat naše narodne lirike. Tako estetično izberš je Štrekljevo monumentalno delo šele omogočilo; prvi poskus nam je predložil v tej knjižici Glaser. Z mirno vestjo lahko rečemo, da je ta prvi poskus lepo uspel.

Tako smo dobili knjižico, ki je v naši literaturi novost. Da ni namenjena za pevce, ampak za literarno uživajoče občinstvo, se kaže kar v naslovu: to

ni več «Pesmarica», kakor smo jih imeli svoje dni, ampak «lirika». S stališča esteta je pisan tudi obširen uvod, ki podrobno analizira posamezne lirične tipe in individue. Te analize, ki lepoto naše lirike razlagajo in je ne cefrajo, so vsekoli znanstveno delo. Pisane so z dobrim, ljubeznivim umevanjem, brez visokega, prezirljivega učenjaštva, pa tudi brez puhloslovne, navdušene patetike, s katero smo doslej še prevečkrat obravnavali «narodno» umetnost. Škoda, da ni Glaser šel še korak dalje, ali pa se je tega koraka mogoče ustrašil. Ko je cizeliral te res fine analize posameznih pesmi, bi se bil lahko vprašal: ali se ne dá iz teh analitično pridobljenih estetičnih elementov «narodne» pesmi sestaviti karakteristika, definicija «narodne» poezije? Odgovor bi bil samo ta, da ne; pač poezije sploh, ne pa neke posebne vrste poezije, ki ji pravimo «narodna». In če je bila analiza opravljena z zadostnim materialom in pravilno metodo, bi bil nujen sklep te raziskave samo ta: «narodne» poezije ni, vse je samo «poezija» ali kakor pravilno pravimo: «umetna poezija».

Tega koraka Glaser ni storil; ostal je na sredi pota. Zato bazira njegov uvod na starem romantičnem naziranju, zato tudi izrečno kontrastira «narodno» in «umetno» poezijo (str. 13). Zadnje konsekvence njegove znanstvene analize bi mu pokazale, da je to naziranje krivo. Pri njem sta si — vsled stare tradicije — prišla v navzkrižje «znanstvenik» in «estetik», ki opravljata vendar isto delo! In če bi se bil vsled frapantnega rezultata svoje raziskave ozrl nekoliko po literaturi, pa bi bil videl, da niti ni odkril nikake Amerike. Da živi staro, romantično mnenje o postanku narodne poezije samo še v naših šolskih čitankah, poetikah in literarnih zgodovinah, ne pa tudi v znanosti. Da je John Meier bogve pred kolikimi leti že pokazal, da narodna poezija ni začetek umetne (da torej ne sme biti prvo poglavje kake literarne zgodovine), da med obema ni genetične razlike (kar je veljalo romantikom za edini kriterij), skratka, da je umetnost samo ena. Da narodna poezija ni «prius», ampak «posterius» umetne itd. In če bi bil videl, da je znanost do tega spoznanja prišla po drugi poti nego on — ne po estetski, ampak po bijološki — bi mu bilo to najsjajnejše potrdilo, da je pot, po kateri je prišel do svojega, v prvem trenutku frapantnega odkritja, res pravilna. *Malo boljega jezika bi prouili!*

Priznati se mora, da Glaserju to staro stališče pri pisanju njegovega uvoda ni ravno škodilo. Pač zato ne, ker se je trezno držal svojih znanstvenih analiz (on bi rekel «estetskih», ker bogvedi zakaj kontrastira znanstvenika in esteta!) in se ogibal praznemu modrovanju. Vendar pa bi mu «bijološko» opazovanje «narodne» poezije povedalo marsikaj, kar mu je doslej neumljivo, ali kar razlaga, kjer že kaj razlaga, na nezadosten ali napačen način. Kako je pravzaprav s primitivno stopnjo otroške poezije, kako z njeno nelogičnostjo, kako s formalno mnogovrstnostjo «narodne» poezije pri južnih Slovanih itd.

V krog pravih «narodnih» pevcev je stopil Glaser sam, ko je iz različnih varijant sestavljal pesmi, ki jih je sprejel v to zbirko. Ko je tako na polju narodne lirike opravil to, kar je v epiki ustvaril — doslej brez konkurence! — Prešeren. Analiziral teh pesmi ne bom, ker so take sestave značilne pač za sestavljača, ne pa za narodno poezijo. Samo eno bi omenil: nekateri začetki (55, 79, 81) razodevajo, tako se mi zdi, da Glaser ni pevec. Sicer pa o tej reči ne morem prav soditi, ker sem sam gluhi.

Z «vsebinsko» na zadnjih štirih straneh je Glaser po nepotrebnem ponagajal onim, ki bi knjigo radi rabili. Za iskajoče je v taki zbirki edino primerno pač le alfabetično kazalo začetnih verzov priobčenih pesmi. To bi ne bilo še nič «znanstvenega», ampak zgolj praktično in prav. J. A. G.

Robida Ivan: Psihične motnje na alkoholski podlagi s posebnim ozirom na forum. Za medicinece in juriste. Založila Umetniška propaganda v Ljubljani. 1921.

Avtor je označil v predgovoru svojo, na podlagi obširne nemške literature spretno sestavljeno razpravo kot prvo slovensko znanstveno delo o psihijatriji. Ne da bi mu hotel v najmanjšem kratiti velike zasluge, ki si jih je stekel s svojo, v resnici izčrpano razpravo nele za poglobitev spoznanja kvarnega vpliva alkoholizma na psiho človeka pri našem širšem izobrazenem občinstvu, ampak tudi in v nič manjši meri, za razširjenje potrebnega psihijatričnega znanja pri naših v praksi stoječih zdravnikih in juristih, menim vendarle, da bi bila prikladnejša označba Robidovega dela kot «popularno» znanstvenega. Glavna poglavja razprave, ki so brez dvoma duševna last avtorja, namreč poglavja o akutni pijanosti in o kroničnem alkoholizmu, so tako izrazito popularna ali pa agitatorična, da se ne morejo označiti kot znanstvena. Kot primer vzemimo iz poglavja o akutni alkoholni intoksikaciji sledeči pasus (str. 25):

«Junak g. Peter je razžaljen, intrigant g. Pavel ga je razžalil, in milostna gospa Srakomira je vmes, in gospodična Pavoslava tudi, in prvi je nekaj rekel, in drugi je nekaj dejal, in gospa je tudi izjavila, da je to že res preveč, in gospodična ihti in se cmeri, in vsi vkup so ogorčeni in razjarjeni, in se prekeajo sem in tja in vsi skup ne vedo jasno, za kaj se pravzaprav gre.»

Iz poglavja o kroničnem alkoholizmu pa naj ilustrira način avtorjevega razmotrivanja sledeči tekst (str. 81):

«Vsi naši prijatelji od dobro poznate pивske mize, vsi tisti dobrovoljčki in godrnjavčki, ki absolutirajo mehanično in slabovoljno svoj vsakdanji penzum, ki popivajo do tiste višine narkoze, ki je potrebna za ‚pravo pezo‘ dan na dan, leto za letom, ki ne pozabijo sicer pri nobeni priliki, stisniti ‚kozarčka‘, katelega jim je naklonila mila usoda, bodisi dopoldne ali popoldne, najraje pa in redno zvečer, — vsi ti bratci so torpidni alkoholiki. Ker ne prekoračujejo neprimerno doz, in ker je njihova gospodarska pozicija taka, da ceneno popivanje v zmernejših merah prenese, ker zahteva življenje od njih malo dela, in drugi zanje delajo, — saj gre ‚upeljana‘ trgovina sama naprej, in doktorjeva ‚štacuna‘ sama ob sebi ravno tako nese, kakor kramarjeva — životarijo ti prijatelji kosmatih dovtipov, narodnih pesmij, ‚frmonke‘, v prvi vrsti pa penečega piva, rujnega vinca, in če žive v Koromandiji — slabo ventiliranih, zakajenih, s smradom, prahom in hruščem bolj eretičnih pivec napolnjenih beznic, leta in leta, kot v nekakem polsnu, omračeni do svojega navadno zgodnjega groba.»

Take bolj ali manj razumljive pasáže so lahko umestne v bojnih brošurah «Svete vojske» ali pa v kakem podlistku, nikakor pa ne v znanstvenem delu.

Drugi razlog, da ne soglašam z Robido v označbi njegovega dela kot znanstvenega, je ta, da so ostala poglavja: o eksperimentalni psihopatologiji alkoholizma in o alkoholskih psihozah v bistvu kompilatorična, brez izražene

kritične samostojnosti na podlagi lastnih eksperimentov in lastnih znanstvenih opazovanj. Fiksacija znanstvenih pojmov je prešibka, značilna grupacija simptomov pri posameznih bolezenskih oblikah premedla, analiza psihotičnega stanja premalo eksaktna. V avtorjevih izvajanjih ni ne jasnosti, ne doslednosti, vse skupaj je nekako igranje z besedami. Kot primer navajam poglavje o psihotični pijanosti.

Avtor razločuje dvoje vrst alkoholskih intoleranc: kvantitativno in kvalitativno. Kvantitativna je v tem, da reagira človek že na majhne ali najmanjše množine alkohola s simptomi težje pijanosti, n. pr. s stadijem zamračenosti. Kvalitativna pa v tem, da se razlikuje reakcija individua na alkohol po svoji formi od navadnih, vsakdanjih pojavov pijanosti. «Obe vrsti intoleranc», tako nadaljuje avtor (str. 53), «mogo nastopati samostojno ali združeno, ali prelivajoče se druga v drugo, obe vzrasto lahko vsak čas iz navadne večje ali manjše pijanosti, vedno pa sta označeni s simptomi, katere pri navadnih alkoholizacijah bodisi glede jakosti bodisi glede drugovrstnosti pogrešamo, a jih sicer pogosto srečavamo pri psihozah. Zato sem se odločil, da nazovem te vrste pijanosti psihotične. Predpogoj psihotične pijanosti je vedno alkoholna intoleranca, bodisi kvantitativna ali kvalitativna, ali oboja.»

Na eni strani je torej alkoholna intoleranca predpogoj psihotične pijanosti, na drugi strani pa vzrašte ta intoleranca lahko vsak čas iz navadne večje ali manjše pijanosti, označena s simptomi, ki so značilni za psihotično pijanost. Jaz tega ne razumem, in Robida menda tudi ne.

V čem je pravzaprav psihotičnost psihotične pijanosti? Tega nam avtor nikjer precizno ne pove. O psihotični pijanosti na podlagi kvalitativne intolerance n. pr. pravi:

«Jasno je, da se bodo te vrste psihotičnih pijanosti dokaj bolj bližale psihozam kakor prejšnje (na podlagi kvantitativne intolerance). Zlasti psihotične pijanosti epileptikov in histerikoy nosijo pogosto skozi in skozi pečat epileptičnih in histeričnih zmedenosti in razburjenosti, zamračenosti, sanjivosti, absans in ekvivalentov, tako da v konkretnem slučaju ni možno vedno povedati ali se gre za psihotično pijanost na epileptični ali histerični podlagi, ali za epileptično zamračenost, izzvano od alkohola.»

Tudi to so samo besede. V čem pa je razlika med pojmi: epileptična zmedenost, zamračenost, sanjavost, absansa, ekvivalent? V čem razlika med epileptično zamračenostjo in zamračenostjo psihotične pijanosti na epileptični podlagi? V čem med zamračenostjo navadne in med zamračenostjo psihotične pijanosti itd.? Kaj razume avtor pod epileptično ali histerično barvano pijanostjo, kaj pod psihotično pijanostjo na epileptični, oziroma histerični, podlagi, kaj pod epileptično zamračenostjo, izzvano od alkohola? To ni učenost, temveč učenost premetavanje izrazov.

Robidova knjiga bo dobrodošla praktičnim zdravnikom, predvsem pa juristom, ne priporočal bi je pa našim medicincem kot uvod v znanstveno psihijatrijo iz enostavnega vzroka ne, ker sama ni znanstvena. *Dr. A. Šerko.*

Vladimir Dvornikovič: Wilhelm Wundt i njegovo značenje. Zagreb 1920.

V tem spisu nam podaja Dvornikovič vsebino in razvoj celokupnega Wundtovega znanstvenega dela. Kdor pozna ogromno širino Wundtovega pisateljevanja, Wundta kot ustanovitelja velikanskega psihološkega laboratorija v Lip-

skem in kot vzgojitelja cele generacije mladih psihologov, se mora čuditi, da se je pisatelju v formalnem in stvarnem pogledu posrečilo doseči svoj namen na 31 straneh majhnega formata. Seveda se je Dvorniković že v svoji «Savr. filozofiji» I/II pokazal izbornega poznavatelja in vestnega podajatelja celokupne moderne filozofije in njene literature, tako da morem le iz srca pozdravljati njegov sklep, izdati v doglednem času tudi popolno bibliografijo celokupne dosedanje jugoslovanske filozofske (in pedagoške) literature. Mene samega to plodonosno Dvornikovićevo delovanje tem bolj veseli, ker po svojem poklicu nisem zgodovinar, temveč teoretik filozofije, tako da morem Dvornikovićevo historično-filozofsko orijentacijo smatrati naravnost za najsrečnejšo izpopolnitev onih smeri, ki jih sam zasledujem na polju teoretično-filozofskih problemov. Kakor leži skoro neposredno za nami življenjsko delo globokega teoretika Petronijevića na eni in vestnega historika Bazale na drugi strani, med katerima nekako posreduje častitljiva osebnost Arnoldova, tako se mi zdi, da morem smatrati le za organično nadaljevanje teh, nam mladim danih temeljev, če z novimi silami prodiramo v svetišče filozofije zopet od dveh strani, od historično-genetične in teoretično-konstruktivne. Začasno bo se morda zdelo, da so naša pota paralelna in brez koncentričnih sil: če pa bo ostal vsakdo izmed nas na svojem mestu in posvetil vse svoje moči le onemu delu, ki mu ga narekuje sama znanstvena vest, ni dvoma, da se bomo v tem in v takem skupnem delu morda prej nego slutimo dokopali do neobhodno potrebne končne sinteze med historično genezo in konstruktivno teorijo tudi v filozofiji, v oni stroki torej, v kateri stojimo v trenutku res še daleč za drugimi narodi.

Iz omenjenih razlogov tudi ne pridajem nobenih nadaljnjih stvarnih opomb k zgorajšnjemu spisu Dvornikovićevega; spis je kratek, jedrnat in točen, tako da ga more z užitkom in razumevanjem čitati vsakdo, ki ima vsaj v terminološkem pogledu že neko filozofično naobrazbo. Čisto drugo prašanje pa je, ki se tiče znanstvene vrednosti Wundtovih nazorov samih. V tem pogledu pa danes ni dvoma — to kaže tudi D. —, da je Wundt psiholog mnogo večji nego Wundt filozof sploh. Zdi se mi pa, da morem pokazati tudi ono točko — o tem D. ne govori —, ki je polagoma spravila Wundta filozofa daleč pod nivo Wundta psihologa. To točko tvori namreč po mojem mnenju Wundtovo principijelno pojmovanje psihologije kot samostojne znanosti, ono njegovo pojmovanje, ki mu sam ni sledil pri svojem podrobnem psihološkem delu, ki se pa v svojih nadaljnjih konsekvencah vleče vendar kakor rdeča nit skozi vso njegovo ostalo «filozofijo». To pojmovanje je po mojem prepričanju krivo; razlaga nam pa, zakaj je Wundt psiholog, ki v svojem podrobnem delu ni bil odvisen od tega svojega načelnega pojmovanja, mnogo večji nego Wundt filozof, ki je zgradil svojo filozofijo na temelju tega pojmovanja.

Wundt izhaja iz prašanja, kateri kriteriji ločijo nazadnje znanost od znanosti. Navaden človek bi mislil, da je take kriterije treba iskati v predmetu ali objektu znanosti, oziroma da se razne znanosti razlikujejo druga od druge nazadnje le po objektih, ki jih kot take raziskujejo. To mnenje pa je, pravi Wundt, naivno, predznanstveno: saj najgloblje razlike med znanostmi niso nikake predmetne, temveč le metodične razlike. To se vidi najjasneje pri

razliki med naravoslovnimi in psihološkimi disciplinami, ki je obenem najširša in najgloblja razlika med znanostmi. Naravoslovje in psihologija se pa ne razlikujeta v tem, da raziskujeta različne predmete, temveč edinole v tem, da obdelujeta z različnih vidikov isto na sebi enotno izkušnjo. Ni «naravoslovnih» objektov, za katere bi se ne zanimala tudi psihologija: kamen, roža, žarek itd., ki jih raziskuje naravoslovec, so obenem objekti psihologije, kot odnosne predstave (doživljanja) namreč, iz česar sledi, da je popolnoma napačno tradicijsko razlikovanje med «zunanjo» in «notranjo» izkušnjo, ki jo lahko le na dva načina obdelujemo, namreč posredno ali neposredno. Naravoslovje raziskuje to eno celokupno izkušnjo, v kolikor smatra njene objekte, oziroma njih lastnosti za nezavisne od kateregakoli subjekta, psihologija pa le z ozirom na razmerje teh objektov k subjektu, t. j. le z ozirom na one njihove lastnosti, ki jih jim subjekt neposredno pripisuje. Staro razlikovanje med zunanjo in notranjo izkušnjo se mora torej zamenjati z razlikovanjem med posredno in neposredno izkušnjo, ki ne pripoznava nobene realne razlike med zunanjo in notranjo izkušnjo, smatrajoč to razliko le za razliko v vidikih, s katerih se obdeluje in raziskuje tam kakor tukaj le ista celokupna in v sebi enotna izkušnja, ki je — naravoslovno gledana — istovetna s celokupno izkušnjo v njeni posredni objektivni realnosti — psihološko motrena pa z isto celokupno izkušnjo, a v njeni neposredni subjektivni realnosti. Torej gre v resnici le za razliko v metodi in vidikih, če raziskuje naravoslovje pojave kakor kamen, luč, rožo..., t. j. «objektivni» del iste celokupne izkušnje, psihologija pa le pojave kakor predstava, čustvo, afekt..., t. j. zopet isto celokupno izkušnjo, toda v njeni bodisi spet objektivni (predstave), bodisi strogo subjektivni (čustvo, afekt) neposredni danosti.

Le na teh temeljih — pravi Wundt — se dá zasnovati psihologija kot plodnosna samostojna znanost. Da je to Wundtovo naziranje napačno, bom obširno pokazal na drugem mestu; tukaj mi v ta namen ni na razpolago dovolj prostora.

Fr. Veber.

L. N. Tolstoj: Otac Sergije. [Iz Tolstojeve zapuščine.] Prevod Nik. Vidakovića. (Mala Biblioteka 212.—214.) Izdanje J. B. Djurgjevića, Beograd-Sarajevo. (V cirilici.)

Nekoč smo sedeli v ljubljanski kavarni. Bilo je pred Božičem. Med pogovorom je znanec potegnil iz žepa pismo od svojega prijatelja, ki živi nekje v provinci, in nam prebral poslednji stavek: «Pozdravljam vas vse in želim, da bi se spominjali Gospoda našega, Krista.» Vtis je bil mogočen. Nekdo je dejal nehote: «Čuden človek!» Vsi drugi so molčali in v tem molku se je tajila misel, ki je govorila v vseh: «Kdo je neznanec, ki je tako preprosto izrekel nekaj tako svetega, silnega in lepega in tako resnega, kakor sama resnica.» Misel je zbudila predstave o globokem, vernem življenju, o samostojnem iskanju v samotni. «Kakšno je njegovo življenje?» se je vprašala — in nekaj kakor domotožje je prevzelo vso našo družbo.

Nekaj podobnega občuti človek, če bere Tolstojevega «Očeta Sérgija». Človek spremlja tega ambicioznega oficirja, ambicioznega meniha, vdanega puščavnika, oplitvelega čudotvorca, padlega meniha, skesanega grešnika in sibir-

skega hlapca po njegovi strašno samotni, trdi poti od posvetne ambicioznosti, preko tragične ljubezni, v zaničevanje posvetnosti, v pravo st' emljenje, v trenotke najvišje blaženosti, v pogovore ž njegovim Bogom, v najstrašnejše dvome, omahovanje, nevero, v zmago nad izkušnjo, do novega viška. Od tu v čudotvorstvo, v razkroj zbranosti, padanje pred Bogom in v rast posvetne slave, v pijanost in padec. In še naprej, preko vsega tega, v poslednjo ponižnost, poslednjo zmago, v kraljestvo miru in zopet trajno občevanje z Bogom. In tekom cele te orjaške poti se zbero v tebi dosedaj neopažene slutnje v spoznanje in zavest, da je poleg tega kričečega in šumečega posvetnega življenja v tebi samem drugo, tiho, mirno in globoko življenje, ki ga ne moreta prepiti ne krik ne šum tega sveta in ki je edino zadovoljivo in edino važno. Bereš in čutiš domotožje, ki te z neznansko silo vleče v to tvojo tiho, daljno, daljno domačijo, in morda ti postane samotni, trpeči roman, ki si ga spremljal z začudenimi očmi, razumljiv, soroden in drag.

V «Očetu Sergiju» se mi zdi Tolstoj kakor kipar, ki je vprl oči v nadzemesko prikazen, z rokami pa mrzlično gnete ilo v podobe. Njegovi prijemi so kratki, nestrpni — pozni se mu —, toda verni in iskreni; vsak prijem je nova oblika iste nadzemeske prikazni. In ta prikazen ni pot očeta Sergija; pot je le oblika tiste resnice, o kateri govori Tolstoj. Resnica je zapopadena globlje — v vsaki kretnji, vsaki misli, v vsakem boju. Ta resnica je resnica življenja, našega človeškega življenja, je bolečina in slast zavesti, da je življenje naloga, ki nam je naložena od Stvarnika; njen sijaj pa je žalosten, bolesten, opojen, svetel in radosten in vendar grenak in otožen, tisto torej, kar nam vedno in vedno, v tisočeri oblikah govori in pripoveduje dobra umetnost.

Vidakovičev prevod je v splošnem boljši ko poslednji naši slovenski prevodi ruskih izvornikov. Mest, ki bi jih prevajavec ne bil razumel, morem natižeti zelo malo. V celoti ruščino precej dobro obvlada; kako je s srbsčino, ne morem reči, ker je ne poznam natančno. Opozarjam na sledeči dve napaki: ruski «poddjélivatsja k komú» ne pomeni «podražavati», temveč pomeni prilizovati se, skušati živeti komu v (dopadajenje (str. 8, vrsta 12; str. 21, vrsta 15). Na strani 27. prevede Vidakovič v 22. vrsti rusko frazo, ki pomeni: «vse je vedno eno in isto» z «i to je isto tako», kar pa ne izrazi Tolstojeve misli.

Bolj površnosti kot neznanju moram pripisovati sledeče nepravilnosti: na str. 45. v 11. vrsti mora biti «devet godina» ne pa «sedem godina»; na str. 49. stoji v prvi vrsti v prevodu «jesen» mesto «proljeće» (pomlad). Na str. 50., vrsta 20., bi moral prevajavec na prvi mah uganiti, da govori avtor o ruski vrsti tercijalk in bi moral rabiti ženski spol.

Manj ugoden vtis pa napravi dejstvo, da je prevajavec semintja izpustil po cele stavke, nekeje celo cel, zelo važen odstavek. Da^m je rabil pri svojem delu nepopolno izdajo, se mi zdi nemogoče, ker vidim po mestih, ki jih je ruska cenzura črtala, da jih pozna, in jih tudi prevede. Ostaneta še dve možnosti: ali površnost, ali pa se je hotel prevajavec izogniti težavnim mestom (ta možnost je verjetnejša). Neprijetno je oboje. —

Tako je izpuščen na str. 20. v 9. vrsti prehodni stavek: «In to zlo čustvo je izbruhnilo». Na str. 31. manjkajo v 5. vrsti od spodaj celi trije stavki: «Iste kaplje so padale v kad, ki je stala pod vogalom. Zunaj je stala megla, ki razjeda sneg. Bilo je tiho, tiho». Na str. 34. je izpuščen v 14. vrsti sledeči stavek:

«Zaloputnil je zunanja vrata, ne da bi zataknil ročice, stopil preko veže in prišel v sobico». Najtežje odpustljivo pa je mesto na 76. strani v 15. vrsti, kjer je izpuščen sledeči odstavek: «Če je mogel pomagati ljudem s svetom, ali s svojo izobraženostjo, ali s tem, da jih je pomiril, če so se pripravili, ni videl hvaležnosti, ker je vedno odšel». V tem stavku je vendar poudarjeno nasprotje med prejšnjim življenjem za posvetno slavo in med sedanjim za Boga. In šele po tem stavku dobi sledeči: «In polagoma se je jel Bog pojavljati v njem» — svojo polno donečnost.

Da in teh poslednjih važnejših nedostatkov, bi lahko dejal, da je prevod kar se tiče točnosti, dostojen.

Josip Vidmar.

KRONIKA.

Slovenska Matica. Narodno ujedinenje je prisililo tudi Slovensko Matico, da je pričela misliti na času primerno preosnovno svojega delovanja. Matičin odbor je razpravljal o tem zlasti spomladi leta 1920. Govorilo se je, naj bi postala Matica začetek bodoče slovenske akademije, ki se je zamislila na široki, moderni podlagi. V njej naj bi živela Matica dalje kot poseben literaren razred. Društvo slovenskih leposlovcev pa je delovalo na to, da ostani Matica literarno društvo in založnica leposlovnih in poljudno-znanstvenih knjig. V ta namen je spremenilo Matičina pravila in jih predložilo Matičinemu odboru in občnemu zboru. Pravila so bila z malimi spremembami sprejeta in potrjena od vlade. Bistvo spremenjenih pravil je, razširiti Matičino delovanje s tem, da bo izdajala poleg rednih tudi izredna izdanja, da si osnuje v lastni hiši po možnosti knjigarno in misli tudi na tiskarno in knjigoveznicu. Število odbornikov se skrajša od 40 na 20 s pripombo, da mora biti med temi dvajsetimi 16 književnikov. Med člane se uvrste še pokrovitelji, pregledniki računov se zamenjajo z važnejšim nadzorstvom in volitve se spremenijo v toliko, da volijo odslej odbor in nadzorstvo poleg častnih članov, pokroviteljev, ustanovnikov le tisti letniki, ki so bili zapovrstjo tri zadnja leta Matičini naročniki. Glasujejo samo navzoči. — Na izrednem občnem zboru dne 7. novembra 1920. so bili izvoljeni v odbor književniki: dr. Anton Breznik, Ante Debeljak, dr. Josip Debevec, dr. Fran Detela, Fran Finžgar, Vida Jerajeva, dr. Alojz Kraigher, dr. Ivan Lah, Vladimir Levstik, dr. Dragotin Lončar, Milan Pugelj, Maks Pleteršnik, dr. Ivan Prijatelj, dr. Ivan Tavčar, Ivan Zorec in Oton Župančič. Za odbornike gospodarje: Friderik Juvančič, Josip Kramar, Avgust Tosti, Ivan Zorman. V nadzorstvo: Ivan Hiter, Ivo Peruzzi in Zorko Prelovec. Nato je izvolil odbor za predsednika dr. Dragotina Lončarja, za prvega podpredsednika dr. Ivana Prijatelja, za drugega podpredsednika Frana Finžgarja in za blagajnika Ivana Zorca. Tajnik je Milan Pugelj. Novi odbor je sklenil Matico poživiti ter jo po možnosti razviti v večje narodno založništvo. Svoje delo je pričel s tem, da je odredil tisk zemljevida slovenskega ozemlja. Za leto 1920. izda spet redne publikacije, in sicer: kratko spomenico v spomin petdesetletnice Matičinega delovanja, dve knjigi pripovedne vsebine in eno znanstvene. Ob-

enem se je posvetoval o izrednih publikacijah ter namerava založiti v kratkem dvoje pesniških zbirk za mladino. Letna članarina znaša 40 kron, ustanovnina za juridične osebe 1000 kron, sicer 500 kron, pokroviteljlnina za juridične osebe 3000 kron, za posameznika 2000 kron, naročnina na zemljevid 80 kron. M. P.

Prva umetnostna razstava v Mariboru. V prvi polovici decembra je bila otvorjena prva umetnostna razstava v Mariboru. Da je bila slovenska, ne moremo ravno trditi, ker so imena razstavljalcev po večini zvenela nekako tuje. Pa to bi bilo vsekakor postranskega pomena, če bi umetniški nivô te razstave nekoliko bolj odgovarjal namenu in naslovu te prireditve. Preveč je bilo zastopano diletantstvo, to je stvari, ki so bolj igračkanje in zapravljanje dragega časa s takozvano «tudi umetnostjo», nego umetnost sama. Dvomim, da bi se s takimi prireditvami umetnost popularizirala, in če se, je bilo to slabo seme, ki se je vsejalo na sveže zorano njivo.

Število razstavljenih del (184) je razmeroma visoko, in če bi polovica izostala, bi bila razstava še dosti obširna, ker število samo še ne napravi umetnostne razstave. Tu se je videlo kakih 40 del (karikatur), ki so si bila med seboj tako podobna, da bi bilo zadostovalo troje do pet del iste vrste in istega razstavljalca, če se je hotelo ravno dokumentirati, da se x ali y tudi bavi z umetnostjo.

Nikakor nimam namena, delati komu krivico, in g. prof. Cotič, ki se ni ustrašil nobenih žrtev in ovir, je brez dvoma imel najboljši namen; kjer pa ni umetnosti, je tudi najboljši prireditelj ne more ustvariti.

Prodanih je bilo 28 del, po večini neznatnih; kar je bilo boljših, so ostala neprodana. S.

Naši prevodi. Ljudmila Prunkova je prevedla deset Andersenovih pravljic, ki jih bo ilustriral S. Šantel. — Josip Vidmar je prevedel Čehova «Dolgočasno storijo» in prevaja istega pisatelja «Duel», «Hišo z mezzaninom», «Napad» in «Oddelek štev. 6». — Anton Sovrè je prevedel Sofoklejevga «Edipa» in namerava poleg ostalih Sofoklejevih tragedij prevesti še kaj drugega iz grških tragikov.

NOVE KNJIGE.

Uredništvo je prejelo v oceno sledeče knjige (z zvezdico * označene so natisnjene v cirilici):

Bezjak, Janko. Občna zgodovina vzgoje in pouka s posebnim ozirom na ljudsko šolstvo. Za moška in ženska učiteljišča. Ljubljana. Kr. zaloga šolskih knjig in učil. 1921. 258 str. 46 K, vez. 49 K.

Dobovišek, Rudolf. Rodoljub iz Amerike. Veseloigra s petjem v treh dejanjih. Pevske točke uglasbil Ciril Pregelj. V Celju 1920. Založil pisatelj. 102 str.

Gogolj, N. V. Revizor. Komedija v petih dejanjih. Preložil Ivan Prijatelj. V Ljubljani. Učiteljska tiskarna. 120 str. 32 K. (Gledališka knjižnica, I.)

* Ilić, Vojislav J. Pesme. Beograd. Geca Kon. 1920. 204 + IV str. 7 din.

* Ilić, Vojislav J. Malim potomcima velikog Rima. Beograd. Štamp. „Sv. Sava“. 4 str. 1-5 din.

* **Jovanović, Slobodan.** Ljubomir Nedić. Preštampano iz «Nove Evrope», 1920. br. 7—13. Zagreb. «Tipografija». Izdanje S. B. Cvijanovića. Beograd. 1921. 35 str. 5 din.

Kosor, Josip. Požar strasti. Drama u 4 čina. 2. izd. Zagreb. St. Kugli. 1921. 71 str. 34 K.

Kosor, Josip. Žena. Drama u tri čina. Zagreb. St. Kugli. 1920. 73 str.

Levstik, Fran. Izbrani spisi za mladino. Priredila Fran Erjavec in Pavel Flere. Z risbami okrasil Anton Koželj. V Ljubljani, 1921. (Slovenski pesniki in pisatelji, II. zv.) 220 str. 46 K, vez. 54 K.

Louys, Pierre. Afrodita. Zagreb. «Narodna knjižnica». 1920. 128 str.

Machar, J. S. Tatica Masaryk i druge priče. Preveo i predgovor napisao M. B. Janković. Zagreb, 1921. 46 str. (Humoristična knjižnica, sv. 156—158.)

Mladika, II. V Gorici. Narodna tiskarna. Dvakrat na mesec. Na leto 16 lir.

Molek, Ivan. Zajedalci. Chicago, Ill. Narodna tiskarna. 1920. 304 str. Vez. 1.75 dol. (Leposlovno - znanstvena knjižnica Slovenske narodne podporne jednote.)

Moore, Howard J. Zakon biogeneze. Poslovenil J. M. Chicago, Ill. Narodna tiskarna. 1920. 84 str. Vez. 1.50 dol. (Leposlovno-znanstvena knjižnica Slovenske narodne podporne jednote.)

Ozvald, Karl. Logika. Uvod v znanstveno mišljenje. Ljubljana. Kr. zaloga šolskih knjig in učil. 1920. 127 str. 36 K, vez. 41 K.

* **Pajo, Žil.** Intelektualni rad i volja. II. deo. S francuskog Jov. M. Jovanović. Beograd. S. B. Cvijanović. 1920. 138 str. 6 din.

Plamen. Ilustriran list. V Ljubljani. Jugoslovanska tiskarna. Dvakrat na mesec. Na leto 140 K.

Rod, Novi. List za mladino. V Trstu. Tiskarna «Edinost». Mesečnik. Na leto 12 lir.

* **Rostan, Edmon.** Sirano de Beržerak. S francuskog preveo Milan Dimović. 2. izd. U Beogradu. S. B. Cvijanović. 1920. 239 str. 10 din.

* **Ruskin, John.** Blagodati lepote. Beograd-Sarajevo. I. Dj. Djurdjević. 1920. 43 str. 1 din. (Mala biblioteka, 229.)

* **Schopenhauer, Arthur.** Metafizika polne ljubavi. Beograd. S. B. Cvijanović. 1921. 106 str. 5 din.

* **Schopenhauer, Arthur.** Pareneze i maksime. Preveo Svet. Predić. Beograd-Sarajevo. I. Dj. Djurdjević. 1920. 142 str. 3 din. (Mala biblioteka, 242—244.)

Stare, Josip. Lisjakova hči. Povest. V Ljubljani. Tiskovna zadruga. 1920. 130 str. 16 K. (Prosveti in zabavi. 2.)

[**Širca, Fridrik.**] Risto Savin. Op. 13. 5 pesmi Otona Župančiča za en glas in klavir. 8 str. 16 K. — Op. 20. 3 pesmi Otona Župančiča za en glas in klavir. 13 str. 16 K. (Zaloga Goričar in Leskovšek v Celju.)

Wendel, Hermann. Aus dem südslavischen Risorgimento. Gotha. F. A. Perthes A. G. 1921. 199 str. 14 Mk.

Zbirka vojaških zakonov bivše kraljevine Srbije, ki veljajo začasno za vse pokrajine kraljestva SHS. Priredil Ig. Gruntar. V Ljubljani. «Tiskovna zadruga». 1921. 106 str. 36 K.

[**Žegen, Kolomonov.**] Toje ta pravi inv tazieli Colemone-Shegen... Labaci. MCMXX. Umetniška propaganda. 288 str. V starinski vezavi 50 K.

NJIVA izhaja vsakih 14 dni.

Prinaša najaktualnejše članke gospodarske, prosvetne in politične vsebine ter listek s pregledi iz svetovnega gospodarskega, socialnega in političnega življenja. — Revija se naroča pri Upravništvu JUTRA v Ljubljani, Sodna ulica šte. 6. — Celoletna naročnina 120 K, za naročnike JUTRA samo 60 K.

Narodna kavarna

Fran Krapež, Ljubljana

DELNIŠKA TISKARNA, d. d.

LJUBLJANA

MIKLOŠIČEVA CESTA 16

TELEFON 132

BRZOJAVI: DELTISK

LJUBLJANA

MIKLOŠIČEVA CESTA 16

ČEKOVNI URAD

ŠTEV. 11.630

Izdelovanje vseh tiskovin do najumetnejšega barvotiska, kakor tudi za natiskovanje listov, časopisov, trgovinskih in uradnih tiskovin. Vsa ta dela izvršuje kar najhitreje in po strogo strokovnih pravilih

Obenem priporoča svojo najbolje urejeno **knjigoveznico**, ki izvršuje knjigoveška dela od najpreprostejše do najfinejše vrste

NAROČAJTE KNJIGE TISKOVNE ZADRUGE v Ljubljani, Sodna ul. 6.

Novo!

Novo!

VL. ČOROVIČ:
Rasa in vera v srbski prošlosti. (VIII. sv. Zbirke političnih, gospodarskih in socialnih spisov.)
 Cena 16 K, po pošti K 1-80 več.
Dr. IG. RUTAR:
Zbirka vojaških zakonov.
 Cena 36 K, po pošti K 1-80 več.

Zbirka „Slovenski pisatelji“:

Josipa Jurčiča zbrani spisi. Druga izdaja. Uredil dr. Iv. Prijatelj.
 I. zvezek. Broš. 20 K, po pošti 3 K več.
 II. zvezek. Broš. 22 K, po pošti 3 K več.
Simona Jenka zbrani spisi. Uredil dr. J. Glonar.
 Broš. 42 K, po pošti 3 K več.

Izven zbirke:

Stritarjeva antologija. Uredil dr. Iv. Prijatelj.
 Broš. 18 K, vez. 24 K, po pošti 2-60 K več.
SIMON JENKO:
Pesmi. Uredil dr. J. Glonar. (Krajša izdaja.)
 Broš. 10 K, vez. 16 K, po pošti K 1-80 več.
ANTE DEBELJAK:
Solnce in senca.
 Broš. 10 K, vez. 16 K, po pošti K 1-80 več.

Zbirka „Prosveti in zabavi“:

I. zvezek. IGO KAS:
Dalmatinske povesti.
 Broš. 12 K, po pošti K 1-20 več.
II. zvezek. JOS. STARE:
Lisjakova hči.
 Broš. 16 K, po pošti K 1-20 več.

Prevodna knjižnica:

I. zvezek. DOSTOJEVSKIJ-LEVSTIK:
Besi. Roman.
 Broš. 36 K, vez. 46 K, po pošti K 4-80 več.
II. zvezek. GONCOURT-PASTUŠKIN:
Dekle Eliza. Roman.
 Broš. 10 K, vez. 16 K, po pošti 2 K več.
III. zvezek. CERVANTES-ŠORLI:
Tri novele.
 Broš. 10 K, vez. 16 K, po pošti 2 K več.
IV. zvezek. ANATOLE FRANCE-DEBELJAK:
Pingvinski otok. Roman.
 Broš. 42 K, vez. 52 K, po pošti 3 K več.

Shakespearejeva dela. Prevel Oton Župančič:

I. zvezek. Sen kresne noči.
 Broš. 22 K, vez. 28 K, po pošti K 1-80 več.
II. zvezek. Macbeth.
CEHOV-POGAČNIK:
Sosedje in druge novele.
 Broš. 18 K, po pošti K 1-80 več.

Knjige za mladino:

HABBERTON-ŠORLI:
Bob in Ted. Povest s slikami.
 Broš. 24 K, vez. 30 K, po pošti K 1-80 več.
ČIKA JOVA-GRADNIK:
Kalamandarija.
 Vez. 16 K, po pošti K 1-80 več.

„Pota in cilji“:

I. in II. zvezek: A. MELIK:
Zgodovina Srbov, Hrvatov in Slovencev.
 I. del 18 K, II. del 42 K. Po pošti oba dela 4-8-40 več.

Zbirka političnih, gospodarskih in socialnih spisov:

I. zvezek. DR. ZALOKAR:
O ljudskem zdravju.
 Broš. 6 K, po pošti K 1-60 več.
II. zvezek. DR. DERČ:
Dojenček, njegova negovanje in prehrana.
 Cena 6 K, po pošti K 1-60 več.
III. zvezek. DR. DEMŠAR:
Spolne bolezni. S slikami.
 Cena 10 K, po pošti K 1-60 več.
IV. zvezek. DR. SAGADIN:
Naš sadašnji ustavni položaj.
 Cena 16 K, po pošti K 1-80 več.
V. zvezek. DR. PITAMIC:
Pravo in revolucija.
 Cena 8 K, po pošti K 1-80 več.
VI. zvezek:
Dokumenti o jadranskem vprašanju.
 Cena 18 K, po pošti K 1-80 več.
VII. zvezek. DR. OGRIS:
Borba za jugoslovensko državo.
 Cena 32 K, po pošti K 1-80 več.

DR. OSVALD.

Visokošolski mladini.
 Cena 3 K, po pošti K 1-80 več.
Ljubljanski Zvon, letnik 1919.
 Cena 40 K, po pošti 10 K več.
Ljubljanski Zvon, letnik 1920.
 Cena 100 K, po pošti 10 K več.

OMLADINA LJUBLJANA, 87.

Priporočamo nova izbrana dela naše založbe:

A. Debeljak: Francoska moderna lirika.
 Cvetober 48 franc. lirikov 24—, vez. 30—
Mark Twain: Mali klatež Tom Sawyer
 26—, vez. 32—
Oton Župančič: Mlada pota 12—, vez. 18—
Dr. Ivan Prijatelj: Aškerčeva Čitanka
 14—, vez. 20—
Petronij-Glonar: Pojedina pri Trimalhijonu
 9—, vez. 12—

O. Župančič: Sto ugank vez. 3—
VI. Levstik: Zapiski Tine Gramontove
 7—, vez. 13—
Fr. Albrecht: Mysteria Dolorosa 7—, vez. 13—
Flaubert-Župančič: Tri povesti 7—, vez. 13—
Chesterton-Župančič: Četrtek 7—, vez. 13—
Dr. J. Glonar: Naš jezik 3—, vez. 6—
Brezigar Milko: Osnutek slov. narodnega gospodarstva 6—
Spominu Ivana Cankarja 2—

* * *